MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYIN NO: 542
SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEK OKULU YAYIN NO: 1

YAPI KOOPERATİFLERİNDE YÖNETİM-DENETİM SORUNLARI VE SORUMLULUKLAR

Prof. Dr. Osman ALTUĞ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYIN NO: 542
SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEK OKULU YAYIN NO: 1

YAPI KOOPERATİFLERİNDE YÖNETİM-DENETİM SORUNLARI VE SORUMLULUKLAR

Prof. Dr. Osman ALTUG

İstanbul 1991

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ISBN : 975 - 400 -096 - 4

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TEKNİK EĞİTİM FAKÜLTESİ
DÖNER SERMAYE İŞLETMESİ
MATBAA BİRİMİNDE BASILMIŞTIR.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

SUNUŞ

"Yapı Kooperatiflerinde Yönetim–Denetim Sorunları ve Sorumluluklar" konulu bu telif eser, başta kooperatifçilik alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerle Yapı Kooperatiflerinin Yönetici, Denetici ve üyelerinin ve ülkemizde kooperatifçilikle ilgili tüm kişi ve kuruluşların istifadesine sunulmak üzere hazırlanmıştır.

Türk Yapı Kooperatifçiliğine bu telif eserle bir nebze olsun hizmet edebildimse, mutlu olacağım.

Prof. Dr. Osman ALTUĞ

Beyazıt, 22.02.1991

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ Sayfa

I- BÖLÜM-YAPI KOOPERATİFLERİNDE YÖNETİM

1. GENEL YÖNETİM 1

10.YÖNETİM KURULU 2

11. YÖNETİM KURULUNA ÜYELİK KOŞULLARI 2

12. MÜDÜRLÜKLER 3

13. KATİPLİK ve SAYMANLIK 3

14. YÖNETİM KURULUNUN GÖREV ve YETKİLERİ 3

15. YÖNETİM KURULU UYGULAMALARI 3

150. İşlerin Yönetim Kurulu Üyeleri Arasında Bölünmesi 7

151. Kooperatif İşlerinin Murahhas Üyeye Verilmesi 7

16. YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN CEZAİ SORUMLULUKLARI 8

160. Kooperatiflerde Gerçek-Göstermelik Ortak Araştırması ve Cezalandırma 10

161. Kooperatiflerden Haksız Yere Çıkarılanların Yerine Başkasının Alınması 10

162. Kooperatif Başkanı Ve Üyelerine Parasal Kısıtlama 11

163. Kooperatiflerin Kanuni Defter ve Belgelerinin Kamu Yetkililerine Yada Kredi Veren Bankaların Müfettişlerine İstenildiğinde Gösterilmesi 11

164. Aynı Türde Bir Başka Kooperatifte Yönetim Kurulu Üyesi Olanlar 12

165. Aldatıcı İlan Ve Reklam Yapma Yasağı 12

166. Öncelikle Tapuda Adlarına Kayıtlı Gayrimenkul Edinmeleri Gereği 12

167. Kooperatif Yönetim Kurulu Başkan Yada Üyeleri Kooperatifinin Müteahhidi Olamaz 14

168. Kamuya Yönelik Cezai Durumları 14

1680. Kooperatif Ünvanlarındaki Kamu Kurum ve Kuruluş Adlarının Çıkarılması 14

1681. Kooperatif Yöneticileri Hakkında Açılacak Ceza Davalarında İlgili Bakanlığın Müdahil Oluşu 14

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

1682. Siyasi Faaliyet Yasağına Uymayan Kooperatif Yöneticilerinin Cezalandırılması 14

II. BÖLÜM-YAPI KOOPERATİFLERİNDE DENETİM 15

2- GENEL KURUL 15

20. OLAĞAN GENEL KURUL 15
21. OLAĞANÜSTÜ GENEL KURUL 16
22. GENEL KURULU TOPLANTIYA ÇAĞRIYA YETKİLİLER 16
220. Yönetim Kurulunun Çağrı Yetkisi 17
221. Denetim Kurulunun Çağrı Yetkisi 17
222. Azlığın Çağrı Yetkisi 17
223. İlgili İdari Mercilerce Çağrı
224. Mahkeme Kararıyla Çağrı
23. GENEL KURULUN İBRA KARARININ SONUÇLARI
24. GENEL KURUL KARARLARININ İPTALİ İSTEMİ
25. KOOPERATİFLERİN ÇEŞİTLİ KURULLARINA VEKALETEN KATILMA OLAYI
250. Genel Kurula Vekaleten Katılma
251. Yönetim Kurulu Toplantılarına Vekaleten Katılma
252. Denetim Kurulu Toplantılarına Vekaleten Katılma

III. BÖLÜM-YÖNETİM KURULUNUN DENETİM, İBRA VE HESAP İŞLERİNE GEREĞİ GİBİ ÖNEM VERMEMESİ

IV. BÖLÜM-ORTAKLARIN DEFTERLERİ BİZZAT İNCELEME DURUMU

V. BÖLÜM-YÖNETİMLE İLGİLİ DAVALARIN NİTELİĞİ ve MUHAKEME USULÜ

VI. BÖLÜM-YÖNETİM KURULU ÜZERİNE ÖNERİLER

VII. BÖLÜM-YASAL DENETİM DÜZENİ

70. AMAÇ
71. DENETİM ORGANININ KURULUŞU
710. Denetçilerin Sayısı
711. Denetçilerin Niteliği
7110. Pay Sahipliği
7111. Türk Vatandaşlığı
7112. Tüzel Kişilerin Denetçiliği
7113. Medeni Hakları Kullanma Ehliyeti

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

7114. Denetçi Seçiminde Özel Koşullar Getirme
712. Denetçiliğe Seçilme Engelleri
7120. Yönetim Kurulu Üyeliği
7121. Yönetim Kurulu Üyeleriyle Akrabalık
7122. Şirket Memurluğu
7123. Diğer Kanunlarla Getirilen Engeller
713. Denetçilerin Seçimi ve Tayin
7130. Kuruluş Genel Kurulunca Seçim
7131. Genel Kurul Tarafından Seçim
7132. Kamu Tüzel Kişilerine Denetçilik Verilmesi
7133. Maliye ve Gümrük Bakanlığınca Denetçi Tayini
72. DENETÇİLERİN GÖREVLERİ
720. Genel Olarak
721. Denetleme Görevine Giren İşler
722. Denetçilerin İdari Görevleri
7220. Genel Kurulu Toplantıya Çağırma
7221. Gündem Tesbiti, Gündeme Madde Koydurulması
7222. Bilançonun Düzenleme Şeklinin Tayini
7223. Yönetim Kurulu Üyeleri Aleyhine Dava Açılması
7224. Genel Kurul Kararları Aleyhine İptal Davası Açılması
7225. Yıllık Rapor Düzenlenmesi
723. Denetçilerin Görev Süreleri
724. Denetçilerin Ücreti
725. Özel Denetçiler
73. DENETÇİLERİN SORUMLULUĞU
730. Genel Ve Müteselsil Sorumluluk
731. Yönetim Kurulu Üyeleriyle Birlikte Sorumluluk
7310. Kuruluştan Doğan Sorumluluk
7311. Sermaye Arttırımından Doğan Sorumluluk
732. Özel Sorumluluk Halleri
7320. Genel Kurul Kararları Aleyhine İptal Davası Açılması
7321. Sır Saklama Yükümlülüğü

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

VIII. BÖLÜM-YAPI KOOPERATİFLERİNDE DENETİM UYGULAMALARI
80. KOOPERATİF VARLIĞI' NIN DENETİMİ
800. Duran Varlıkların Denetimi
8000. Arsaların Denetimi
8001. Devam Etmekte Olan İnşaatların Denetimi
81. DÖNER VARLIKLARIN DENETİMİ
810. Alacak Senetleri
811. Borçlular
82. KOOPERATİF HESAPLARININ DENETİMİ
820. Defterlerin Açılış-Kapanış Tasdikleri Ve Saklanması
8200. Defter Kayıtlarının Birbiriyle Uyumu
8201. Kanuni Defter Kayıtları Arasındaki Klasik Muhasebe Uyumu
83. KANUNİ DEFTERLER VE SORUMLULUK DURUMU
830. Defter Tutma Yükümlülüğü
831. Türk Ticaret Kanunu' na Göre Tutulacak Defterler
832. Vergi Usul Kanunu' ndaki (V.U.K.) Defterler
833. Defter Tutulmasında Sorumluluk Durumu
8330. Sorumluluğun Doğuşu
8331. Sorumlular
8332. Sorumluluğun Sonuçları
84. KOOPERATİFİN HUKUKİ İŞLEMLERİNİN DENETİMİ
840. Denetim Konuları
841. Yönetim Kurulu İşlemlerinin Denetimi
842. Denetçi İşlemlerinin Denetimi
843. Genel Kurul İşlemlerinin Denetimi
844. İnfisah ve Tasfiye İşlemlerinin Denetimi
85. BAĞIMSIZ DENETİM KURULUŞLARINA DENETLETTİRME

IX. BÖLÜM-DENETÇİLERİN CEZAİ SORUMLULUKLARI
90. YÖNETİM KURULU ÜYELİK ŞARTLARINI ARAŞTIRMAMA
91. KOOPERATİF İŞ VE İŞLEMLERİNİ İNCELEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜ YERİNE GETİRME
92. KOOPERATİF İŞ VE İŞLEMLERİ HAKKINDA DENETÇİ RAPORU DÜZENLEMEME
93. DÖNEM İÇİNDE BOŞALAN YÖNETİM KURULU ÜYELİĞİNE YEDEK ÜYE ÇAĞIRMAMA

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

X. BÖLÜM–YAPI KOOPERATİFLERİNDE FİNANSAL SORUNLAR–ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. KOOPERATİF ŞİRKETLERDE ÖZKAYNAK FİNANSMANI
   10. KOOPERATİFLER KANUNUNDAKİ DÜZENLEMELER
      100. Sınırsız Sorumluluk
      101. Sınırlı Sorumluluk
      102. Ek Ödemeler Yükümlülüğü
      103. Ortaklık Paylarının Miktarı
      104. Ortak Adedi–Sermaye Değişkenliği
      105. Yedek Akçeler
2. KOOPERATİF İŞLETMELERİNDE ÖZ KAYNAK YAPISI
   20. ORTAKLIK PAYLARI
   21. GELİR–GİDER FARKLARI
   22. EK ÖDEME YÜKÜMLÜLÜKLERİ
   23. YEDEK AKÇELER
3. ÖZ KAYNAK FİNANSMANINDA EŞİTLİK KURALI
   30. ORTAKLIK PAYLARININ TUTARINDA EŞİTLİK
   31. EK ÖDEME YÜKÜMLÜLÜKLERİNDE EŞİTLİK
   32. EŞİTLİK KURALLARINA AYKIRILIK
   33. EŞİTLİK KURALINI UYGULAMADA BELİRSİZLİK
   34. EŞİTLİK KURALINI UYGULAMADA TUTARSIZLIK
4. ÖZKAYNAK FİNANSMANININ ETKİNLİĞİ
5. KOOPERATİF ŞİRKETLERDE YABANCI KAYNAK FİNANSMANI
   50. UZUN VADELİ KREDİ
   51. ORTA VE KISA VADELİ KREDİLER
      510. Satıcılarca Verilen Krediler
      511. Bankalarca Verilen Krediler
      512. Üçüncü Kişilerce Açılan Krediler
      513. Müteahhitlerce Açılan Krediler
      514. Müteahhide Verilen Avans Nitelikli Senetler
6. KOOPERATİFLERE İLİŞKİN DESTEK KURULUŞLARIN FİNANSAL ETKİNLİKLERİ
7. KOOPERATİF İŞLETMELERİNDE PLASMAN SORUNU
8. KOOPERATİF İŞLETMELERİNDE NAKİT YÖNETİMİ
9. SONUÇ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

I. BÖLÜM
YAPI KOOPERATİFLERİNDE YÖNETİM

1. GENEL YÖNETİM

Kooperatif şirket yönetiminde de öteki şirketlerin yönetim Kural ve Uygulamaları gerçerlidir. Kooperatifin ihtiyacına göre Mali ve İdari İşler, Pazarlama-Halkla İlişkiler, Yapı İşleri, Kamu İlişkileri, vb. bölümler oluşturularak Kooperatif iş ve işlemleri gerçekleştirebilir. Bütün bu işlerin yürütülmesinin ve sonuçlarının sorumlusu kooperatifin Yönetim Kurulu'dur. Yönetim Kurulunun ekonomik sorumluluğun (zarar-ziyan, tazminat, vb.) yanısıra, Kooperatifler Kanunu'nun 62. maddesi gereğince, cezai sorumluluğu da bulunmaktadır. Kooperatif iş ve işlemlerinin, Kooperatifler Kanunu, (Kooperatifler Kanunu'nun 98. maddesindeki yollama dolayısıyla) Ticaret Kanunu ve Kooperatif esas sözleşmesine ekonomik yada hukiki yönden ayrılıklar, Türk Ceza Kanunu'nun 230-231-232. maddeleri uyarınca hapis cezası ile de tecziye edilebilmektedir.

Kooperatifler Kanunu'nun 6.10.1988 gün ve 3476 sayılı kanunla değişik, 8., 16., 56., 59., 90. maddelerinde de kooperatif yönetim kurulu üyeleri ve öteki yöneticileri için, paraya çevrilemeyen hürriyeti bağlayıcı cezaların yanısıra, para cezaları da öngörülmektedir.

Kooperatiflerde yönetim kurulu üyelerinin cezai sorumlulukları genellikle ekonomik sorumluluklarını gereğince yerine getirmemekten kaynaklanmaktadır. Yasalarla kurallar konulmuş, kurallara aykırı davranışlar, yaptırıma bağlanmıştır.

Ancak yasal düzenlemelere aykırılıklardaki başlıca sorumlu durumundaki Kooperatif yönetim kurulunun yanısıra Müdürler ve personel de yine paralel ağırlıkta ceza kapsamına girmektedirler.

Ceza istemi, aykırı durum, kooperatif üyesi olsun olmasın bir kişi tarafından savcılığa bildirilip , savcının takipsizlik kararı vermeyerek ceza mahkemesinde kamu davası açması ile başlamaktadır. Şikayetçi, şikayetinden vazgeçse bile kamu davası sürmektedir.

Böylesine sorumluluk taşıyan Kooperatif Yönetim Kurulunun yetki - görev - sorumluluk konusunda kısaca bilgi verildikten sonra, **önerilerimiz** sırası ile sunulmaktadır.

10. YÖNETİM KURULU

Kooperatif işleri genel kurulca, ortaklar arasından en çok 4 yıl

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

için seçilen en az 3 ortaktan oluşan **yönetim kurulu** tarafından yürütülür. Kooperatifi resmi dairelerde , mahkemelerde üçüncü kişiler nezdinde temsil hakkı yönetim kurulunundur.

11. YÖNETİM KURULUNA ÜYELİK KOŞULLARI

Yönetim kurulu üyesi olabilmenin şartları Kanunda ve ana sözleşmelerde belirlenmiştir. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür.

1) Yönetim kuruluna seçilecek üyenin mutlaka ortaklar arasından olması gerekir (Koop.K.55).

2) Üyelerin Türk tabiyetinde olmaları gereklidir (Koop.K.56) .

3) Yüz kızartıcı bir suçtan mahkum edilmemiş olmak şarttır. (Koop.K.56).

4) Aynı türde bir başka kooperatifte yönetim kurulu üyesi olmama (M.56/2).

5) Medeni hakları kullanma yeterliliğine sahip olmaları gerekir (Koop.K.8).

6) Görev kusurlarından veya suç teşkil eden eylemlerden dolayı yönetim ve denetim kurumlarından uzaklaştırılmış bulunmamaları gerekir (Koop. K.26).

7) Ana sözleşmede başka şartlar getirilmiş ise bunlara da uyulması zorunludur.

12. MÜDÜRLER

Yönetim kurulu, kooperatifi temsil yetkisini müdüre verebilir. Ancak kooperatifi taahhüt altına sokabilecek işlerde, yönetim kurulu başkan ve üyelerinden birinin birlikte imzalaması şarttır, tabii bu başkan ve üye yönetim kurulunca imza yetkisini haiz kılınmış olmalıdır.

13. KATİPLİK VE SAYMANLIK

Yönetim kurulu, katiplik ve saymanlık işleri için ortaklar arasından veya hariçten bu işlerden anlayan kişileri görevlendirebilir.

14. YÖNETİM KURULU'NUN GÖREV ve YETKİLERİ

Yönetim kurulu'nun kanun ve esas sözleşmeden kaynaklanan başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

Kooperatif amaçlarının gerçekleştirilmesi veya ortakların menfaatlerin korunması ile ilgili olup da, anasözleşme veya genel kurul kararı ile ifaları, genel kurulu vazifeleri cümlesindedir. Bunların belli başlıcaları şunlardır:

a) Ortakların menfaatlerine en elverişli şekilde arsa ve arazi satın almak, imar planı ile arsaların perselasyonunu yaptırmak ve

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

bu plana göre yola gidecek kısımları kanun hükümleri çerçevesinde terketmek,

b) Alınan arsa veya arazide yaptırılacak konutlar için lüzumlu plan, proje ve haritalar yaptırmak, ortaklığın uhdesindeki taşınmaz malları ipotek göstermek suretiyle kooperatifin gayelerinde kullanılmak üzere, bankalardan veya diğer kredi veren kuruluşlardan borç para almak,

c) Belediye, Yapı ve Yollar Kanunu'na göre yapılması icab eden kulüp, gazino, satış mağazası, okul, kütüphane, genel bahçe ve spor alanı gibi yerlerden başka, kooperatifte lüzumlu diğer tesislerin inşa planını gözönünde bulundurmak,

ç) Ortakların ihtiyaçlarına göre yapılacak konutların tiplerini kendilerine göstermek ve belli bir süre içinde bu tiplerden hangisinin tercih edildiğinin kooperatife bildirilmesini istemek,

Ortaklar bu ciheti taahhütlü mektupla yönetim kuruluna bildirirler veya kooperatife kadar gelerek isteklerini, imzalı bir kağıtla yönetim kuruluna da belirtmiş olurlar.

d) Üyeler arasında kendi anlaşmaları ile yapılacak tip değiştirmelerine izin vermek,

e) Borç para alma işlemlerinde, kooperatife kredi alacak müesseye olan taahhüt ve vecibelerinde ortakları haberdar etmek,

f) Satın alınacak arsa veya arazi ile bunlar üzerinde yapılacak konutların bedellerini gerek sermaye mevcudundan gerekse ortakları veya üçüncü şahısların ödünç olarak verdikleri paradan ödemek,

g) Hükümet ve hususi şahıslar tarafından kooperatife yapılan bağışları kooperatif amacına uygun işlerde kullanmak,

h) Kararlaştırılan konut tiplerinin tahmini bedellerine göre % 25'lerini 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 19. maddesi mucibince ortaklardan istemek, anasözleşme hükümlerine göre taahhütlerini iki ay geciktirmeleri üzerine, yönetim kurulunca 10 gün zarfında yazılı olarak yapılacak isteğe rağmen borçlarını ödemeyenler, sözü edilen kurulca ikinci istemeden sonra da bir ay içinde taahhütlerini yerine getirmezlerse ortaklıkları kendiliğinden düşer. Ortaklığın düşmesi ilgilinin anasözleşme ve diğer suretlerle doğmuş borçlarını yok olmasını gerektirmez (1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 27. maddesi)

i) Ortaklardan alınan sermayelerle, temin edilen krediler bir araya getirildikten sonra, işi bir müteahhide vererek (Genel Kurul Kararı'na dayanarak) inşaata başlamak, bu işler için lüzumlu elemanlar kullanmak,

j) Kooperatif kurulunca belirlenen yönteme göre ihale, pazarlık,

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

vb. inşaatı üzerine alacak olan müteahhitlerin evvelce yapılan keşiflere göre, tahmin olunan bedelin %10'unu geçecek şekilde bir fiyat istemeleri halinde, derhal genel kurulu olağanüstü bir toplantıya çağırarak, oradan alacağı karara göre ihaleyi yapmak,

k) c fıkrasında yazılı okul, kütüphane, genel bahçe vesair tesisler için, taşınmaz mal inşaat bedelinin %5'inden fazla masraf yapılması gerektiği takdirde, bu husuta genel kurulundan izin almak şartı ile anılan tesisleri yapmak,

l) Mucbir sebepler dolayısıyla binaların hepsi yapılmayıp, ancak bir kısmı meydana geldiği takdirde, genel kurul kararına dayanarak bu binaları, isteklilerine göre ad çekmek suretiyle ortaklara dağıtmak ve kooperatifin üçüncü şahıslara ve kredi veren kuruluşlara olan borçlarını ortaklara aktararak onların anılan kuruluşlara karşı ayrı ayrı borçlanmalarını sağlamak,

m) 1163 sayılı kooperatif Kanunu ile 7116 sayılı Kanunun 10. maddesi (e) fıkrası gereğince Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca yapılacak idari ve teknik denetimleri temin için:

1) Kooperatif kuruluşuna ait tasdikli ana sözleşme örneği,

2) Genel kurul tutanakları ile vesair evrakı,

3) Yapılacak binaların ve kamu tesislerinin (yol, elektirik, su gibi) projelerini, programlarını, maliyet ve kredi tahsis esaslarını,

Ticaret Bakanlığı'na gönderilmek ve Bakanlıklarca bu hususta istenilecek her türlü evrak ve vesaiki ibraz etmek, teknik ve idari murakebe için mahalline gönderilecek yetkili elemanlara gerekli kolaylığı göstermek (üçüncü fıkrada belirtilen projeler talep vukuunda sadece İmar ve İskan Bakanlığı'na gönderilecektir.)

n) Kooperatifi resmi dairelerde, mahkemelerde ve üçüncü şahıslara karşı temsil etmek,

o) İbra etmek, dava açmak, sulh olmak veya davadan vaz geçmek (feragat),

ö) Gayrimenkul alım satımında, bedelin alt veya üst sınırının tesbiti genel kurulca devri mümkün olmayan yetkilerden olduğundan genel kuruldan karar almak şartı ile kooperatifin taşınmaz mallarını satmak, taşınır mallarını satmak, rehine koymak veya mülkiyetlerini aktarmak, (kredi ve arsa tahsis eden kuruluşların hüküm ve şartları saklıdır.)

p)**Doğacak mesuliyet yönetim kuruluna ait olmak şartı ile** ,kendi ortakları arasından veya hariçten bir veya birkaç kişiyi kooperatifi ilzam edecek tasarruflarda bulunmaya veya muayyen işlerde kooperatifi temsil etmeye yetkili kılmak.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

15. YÖNETİM KURULU UYGULAMALARI

3476 Sayılı Kanunla değişik Kooperatifler Kanununun 56/5 hükmü aynen şöyledir: "Yönetim Kurulu üyelerinden bir veya birkaç, kooperatifi temsil yetkisini haiz murahhas üye seçilebilir. Murahhas üyelerinin seçilmesi ve değiştirilmesi ticaret siciline tescil ettirilir". Buna göre, kooperatif şirkette yönetim kurulu üyesi olmadan murahhas üye olunamaz. Olayın düğümü yönetim kurulunun işleyişi, eş deyişle işlerin yönetim kurulunca yürütülme biçimindedir. Yönetim kurulu iş ve işlemlerini ya bütünlük içinde yada üyeleri arasında bir iş bölümüne giderek yürütülmesi yoluna gidebilir.

150 İşlerin Yönetim Kurulu Üyeleri Arasında Bölünmesi

Kooperatif İşlerinin yönetim kurulu üyeleri arasında bölünmesi iki şekilde olabilir. **Birincisi;** Kooperatif işlerinin üyeler arasında bölünüp bölünemiyeceği, bölünecekse bunun nasıl yapılacağının kooperatif anasözleşmesinde gösterilmesi; **İkincisi ise;** anasözleşmede böyle bir hüküm olmaksızın yönetim kurulunun kooperatif işlerini kendi üyeleri arasında bölmesidir.

Yönetim konuları, "Kooperatifin amaç ve konusunu gerçekleştirmek için yapılması gereken işler" şeklinde tanımlandığında bu işlemlerin nitelikleri gereği çok çeşitli oldukları görülür. Genel kurul tarafından yönetim kuruluna getirilen üyelerden bazıları nitelikleri dolayısıyla çok çeşitli olan kooperatif işlerinin bir bölümünü daha iyi şekilde yürütebilirler. Örneğin; Yapı kooperatiflerinde, Ortak-Kooperatif ilişkilerinin bir üyeye, Müteahhit-Kooperatif ilişkilerinin bir üyeye Muhasebe işlemlerinin yürütülmesinin bir üyeye, Kamu kurumlarıyla ilişkilerin bir başka üyeye verilmesi gibi. Anasözleşme ile yapılan bu iş bölümünün, yönetim kurulu üyelerine "murahhas üye" sıfatını verdiğini kabul etmek gerekir.

Kooperatif yönetim işlerinin anasözleşmeyle yönetim kurulu üyeleri arasında bölünmesinin önemli hukuki sonucu, bu görevin "kasten veya ihmal neticesi yapılmamasından" doğan sorumluluğun, ancak görev verilen ilgili üyeye ait olduğudur. Böyle bir durumda zincirleme sorumluluk söz konusu olmamaktadır. Anasözleşmeyle bir görev bölümü yapılmamışsa, yönetim kurulunun kendi kararlarıyla yaptığı görev bölümü zincirleme sorumluluğu gidememektedir.

151 Kooperatif İşlerinin Murahhas Üyeye Verilmesi

Kooperatif işlerinin kısmen ya da tamamen yönetim kurulundan bir üyeye bırakılması ancak kooperatif anasözleşmesinde murahhas üyeyi tayin için, genel kurula veya yönetim kuruluna yetki

verilmiş olması koşuluyla mümkündür. Genel kurul yada yönetim kurulu bu yetkisini kullandığında yönetim kurulunun yapmakla hükümlü olduğu işlerin bir kısmı ya da hepsi, anasözleşmedeki "bırakılma" sınırı içerisinde "murahhas üye" ye verilmiş olur. Murahhas üye, yüklendiği iş ve işlemlerin sınırları içersinde, şirketin amaç ve konusunun gerektiği işleri yapmak ve Koop. K. ile öteki mevzuatın yönetim kuruluna yüklediği başkaca görevleri yürütmekle yükümlü olmaktadır.

Yönetim kurulunun yönetim işlerinin tamamını murahhas üyeye devretmesi halinde, bu üye genel kurul tarafından belirlense bile; yönetim kurulunun kooperatif iş ve işlemleri hakkında genel gözetim hakkı ve görevi kalkmaz.

Kooperatifler Kanunu'nun 98. maddesinin yollanmasıyla, uygulanması gereken TTK'da yönetim kurulunun yönetim işlerinden bazılarını devredemiyeceği konusunda bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda genel kurulun bir kısım görevlerini devir ve terk edemeyeceği açıkça belirtilmiştir (Koop. K. 42). Yönetim kurulunun bazı yetkilerinin (karar alma ve yürütme) sınırlı önem taşımakla beraber, bizzat kullanması zorunlu iş ve işlemleri bulunmaktadır. Örneğin, genel kurulu toplantıya çağırma (Koop. K. m. 43); genel kurul kararlarının iptali için dava açma gibi (Koop. K. m 53). Genel kurulun geçerli kararlarına bağlı işler ise; gayrimunkul alımında ve satımında takip edilecek usul ile alınacak gayrimenkulun niteliğini, yerini ve azami fiatını belirlemek; (Koop. K. m. 42/6) imalat ve inşaat işlerinin yönetimini belirlemek; (Koop. K.m.42/7). Yapı kooperetiflerinde; kooperatif ortak sayısı ile yapılacak konut veya işyeri sayısını tesbit etmek (Koop. K. m. 42/8)'dir. Bu yetkiler Genel Kurul'un olup yönetim kuruluna ya da bir başka organa devir edilemez.

Kooperatiflerde yönetim işlerini uygulama aşamasında "Temsil yetkisi"'nin bulunması önemlenmektedir. Koop. K. m. 56'da temsil işlerinin tamamen murahhas üyeye bırakılabileceği kabul edilmiş ayrıca da Koop. K. m. 58'de en az bir yönetim kurulu üyesine temsil yetkisi verilebileceği belirtilmiştir.

Kooperatif temsilinde bir başka seçenek te; "Kooperatif ortağı bulunmaları bile şart olmayan bir ya da bir kaç müdüre temsil yetkisi verilmesi"dir (Koop. K. m. 58). Uygulamada, kooperatifi temsil yetkisi verilen müdür'de, **"murahhas müdür"** olarak adlandırılmaktadır. Böylelikle kooperatif temsilinde, murahhas üyenin yanısıra bir başka yönetim kurulu üyesine ve/veya bir yada bir kaç müdüre de sürekli temsil görevi verilmiş ise, murahhas üye kooperatifi temsil yetkisini tamamen üzerine alamamış olmaktadır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

16. YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN CEZAİ SORUMLULUKLARI

Kooperatifler Kanunu'nun bazı maddelerini değiştiren 6.10.1988 gün ve 3476 sayılı kanun Cumhurbaşkanlığı'nca imzalanarak, 25.10.1988 günlü T.C. Resmi Gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun, kooperatif yönetim kurulu, denetçileri ve memurlarının kanuna aykırı çeşitli iş ve işlemlerinden dolayı huhuki sorumluluklarının yanısıra hapis cezaları ile cezalandırılmalarını da öngörmektedir. Hapis cezası ile cezalandırılması ön görülen iş ve işlemleri ana hatlarıyla şöyle özetliyebiliriz.

160. Kooperatiflerde Gerçek-Göstermelik Ortak Araştırması ve Cezalandırma

"Yönetim Kurulu ortaklar ile ortak olmak için müracaat edenlerin anaşözleşmede gösterilen ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadıklarını araştırmak zorundadır" (m.8).

Bu hükme aykırı davranan Yönetim Kurulu Üyeleri, yeni çıkan 3476 sayılı Kanun uyarınca üç aydan iki yıla kadar hapis, bir milyon liraya kadar ağır para cezasına çarptırılabilir. Hapis cezası para cezasına çevrilemez.

161. Kooperatiflerden Haksız Yere Çıkarılanların Yerine Başkasının Alınması

"Haklarındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınamaz. Bu kişilerin ortaklık hak ve yükümlülükleri çıkarılma kararı kesinleşinceye kadar devam eder" (m.16).

Bu hükme aykırı davranan Yönetim Kurulu Üyeleri yeni çıkan 3476 sayılı Kanun uyarınca üç aydan iki yıla kadar hapis bir milyon liraya kadar ağır para cezasına çarptırılabilirler. Hapis cezası para cesasına çevrilemez.

162. Kooperatif Başkan ve Üyelerine Parasal Kısıtlama

Kooperatif Yönetim Kurulu Başkan ve Üyelerinin kooperatiften genel kurulca belirlenen tutarın dışında para çekmeleri özellikle cezalandırılmaktadır. "Yönetim Kurulu üyelerine genel kurulca belirlenen **aylık ücret, risturn** ve **yolluk** dışında hiç bir isim altında başkaca ödeme yapılamaz"(m.56).

Bu hükme göre Yönetim Kurulu üyeleri yeni çıkan 3476 sayılı kanun uyarınca üç aydan iki yıla kadar hapis bir milyon liraya kadar ağır hapis cezasına çarptırılabilirler. Hapis cezası para cezasına çevrilemez.

163. Kooperatiflerin Kanuni Defter ve Belgeleri Kamu Yetkilile-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

rine ya da Kredi Veren Bankaların Müfettişlerine İstenildiğinde Gösterilmemesi

"Kooperatiflerde ve üst kuruluşlarında görevli bulunanlar bu kuruluşlara ait mal, para ve para hükmündeki kağıtları ve gizlide olsa bunlarla ilgili defter ve belgeleri istenildiğinde müfetişlerine, kooperatif kontrolörlerine ve kredi kuruluşlarının denetim görevlerine göstermek, saymasına ve incelemesine yardımda bulunmak, istenilen bilgileri gerçeğe uygun ve eksizsiz olarak vermek ve doğru beyanda bulunmakla yükümlüdürler (m.90).

Bu hükme aykırı davranan Yönetim Kurulu Üyeleri yeni çıkan 3476 sayılı Kanun uyarınca üç aydan iki yıla kadar hapis, bir milyon liraya kadar ağır para cezasına çarptırılabilirler. Hapis cezası para cezasına çevrilemez.

164. Aynı Türde Bir başka Kooperatife Yönetim Kurulu Üyesi Olanlar

Aynı anda iki yada daha fazla konut yapı kooperatifinde yönetim kurulu üyesi olanlar, bir aydan altı aya kadar hapis ve ellibin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezasına çarptırılabilirler. Hapis cezası, para cezasına çevrilemez. Aynı anda iki ya da daha çok kooperatifte yönetim kurulu üyesi olmuş durumu, denetçilerce araştırılır.

165. Aldatıcı İlan ve Reklam Yapma Yasağı

"Kooperatif ve üst kuruluşlarca tanıtma ve ortak kaydetme amacıyla yapılacak ilan, reklam ve açıklamalar, eksik ve gerçeğe aykırı olamayacağı gibi yanıltıcı bilgi ve unsurlar taşıyamaz" (m.59). Bu hükme uymayan Yönetim Kurulu Üyeleri yeni çıkan 3476 sayılı kanun uyarınca üç aydan iki yıla kadar hapis, bir milyon liraya kadar ağır para cezasına çarptırılabilirler. Hapis cezası para cezasına çevrilemez. Böylelikle, proje pazarlama yöntemi ile halktan nakit-çek-senet toplayıp **vaad** satamayacaklardır.

166. Öncelikle Tapuda Adlarına Kayıtlı Gayrimenkuller Edinmeleri Gereği

Kooperatiflerce alınması kararlaştırılan gayrimenkullerin alımının tapu devri veya tapuya şerh verdirecek bir satış vaadi ile yapılması şarttır(m.59).

Bu hükme uymayan Yönetim Kurulu Üyeleri yeni çıkan 3476 sayılı Kanun uyarınca üç aydan iki yıla kadar hapis, bir milyon liraya kadar ağır para cezasına çarptırılabilirler. Hapis cezası para cezasına çevrilemez. Böylelikle, pazarlama yöntemi ile halktan nakit-çek-senet toplayıp **vaad** satamayacaklardır.

167. Kooperatif Yönetim Kurulu Başkanı ya da Üyeleri Koope-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ratifin müteahhidi olamaz

Yapı Kooperatiflerinde kooperatif yönetim kurulunun başkanı, üyeleri ve personeli, ne kendileri doğrudan doğruya ne de bizzat hissedarı bulundukları şirketleri ile kooperatif inşaatının müteahhitliğini yapamayacaklar, inşaat şirketi kendileri olup da başkalarını ortak göstermiş olsalar bile yine de ceza göreceklerdir.

Bu hükme uymayan Yönetim Kurulu Üyeleri yeni çıkan 3476 sayılı Kanun uyarınca üç aydan iki yıla kadar hapis, bir milyon liraya kadar ağır para cezasına çarptırılabilirler. Hapis cezası para cezasına çevrilemez.

168. Kamuya Yönelik Cezai Durumları

1680. Kooperatif Ünvanlarındaki Kamu Kurum ve Kuruluş Adlarının Derhal Çıkarılması

Kooperatifler ve üst kuruluşların ünvanlarında kamu kurum ve kuruluşlarının isimlerine yer veren, kooperatif yönetim kurulu üyeleri bir aydan altı aya kadar hapis ve elli bin liradan beşyüz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılacaklardır. Hapis cezası verilmiş ise, cezanın paraya çevrilmesi mümkün değildir.

3476 sayılı kanun, kooperatif ünvanlarından kamu kurum ve kuruluşlarının isimlerini çıkartmak için, kooperatiflere 25.10.1988'den başlayarak 6 aylık süre tanımaktadır. Kamu Kurum ve Kuruluşların adlarının kooperatiflerin ünvanlarından çıkarılması için, kooperatiflerde sözleşme değişikliğine gidilmesi gerekmektedir. Değişiklik için, ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ön izni ve yasalara uygun toplanmış kooperatif genel kurulunun kararı gerekmektedir.

1681. Kooperatif Yöneticileri Hakkında Açılacak Ceza Davalarında, İlgili Bakanlık Müdahil Olarak Bulunabilir

Kooperatif iştigal konusuna göre, ya Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ya da Tarım-Orman ve Köy İşleri Bakanlığı; kooperatifler ve üst kuruluşlarının yönetim ve denetim kurulu üyeleri ile memurları hakkında görevlerine ilişkin olarak işledikleri suçlardan dolayı açılan kamu davalarına müdahale talebinde bulunabilecek, böylelikle davacı kooperatif üyeleri kooperatif yöneticilerin peşini bıraksa bile, ilgili Bakanlıklar peşlerini bırakmayacaktır.

1682. Sanayi Faaliyet Yasağına Uymayan Kooperatif Yöneticilerin Cezalandırılması

Kooperatif ve üst kuruluşlar siyasi maksatlı veya genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini bozmaya yönelik faaliyet gösteremez ve kooperatif ve üst kuruluş faaliyetleri bu maksatlara alet edilemez.

Kooperatif ve üst kuruluşlar siyasi partilerden ve teşekküllerden veya birinci fıkrada belirtilen faaliyetlerde bulunan kişi ve teşek-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

küllerden herhangi bir surette maddi yardım kabul edemezler, bunlara maddi yardımda bulunamazlar. Kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim ve denetim kurulları temsilen siyasi partilerin yapacakları her türlü toplantılara katılamazlar.

"Bu hükme uymayan kooperatif kurucuları, yönetim kurulu başkan ve üyeleri ve bu fiil genel kurulda vuku bulmuşsa buna **müsama eden genel kurul başkanı** üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez".

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

II. BÖLÜM
YAPI KOOPERATİFLERİNDE DENETİM

Yapı kooperatiflerinde, yöneticileri, özellikle yasal yönden yakınen ilgilendiren bir başka konu, genel kurul toplantılarının yapılması, denetim-ibra ve hesap işlerinde gereken özenin gösterilmesi ile yönetimle ilgili davaların niteliği ve muhakeme usulüdür.

2. GENEL KURUL

Kooperatifler Kanunu'nun **42. maddesi** Genel Kurulu ve Genel Kurul'un yetkilerini; **43. maddesi,** ortakların isteği, Bakanlıkların çağrısı, mahkeme izni'ni; **45. maddesi,** Genel Kurulun şeklini; **46. maddesi** de Genel Kurul gündemini; düzenlemektedir.

Ayrıca, Kooperatifler Kanunu'nun 98. maddesinde yapılan yollama uyarınca, kooperatifler kanununda hüküm bulunmayan hallerde Türk Ticaret Kanunu'nun Anonim Şirketlere ait hükümlerinin uygulanma zorunluluğu getirilmiştir. Bu nedenle kooperatif şirketlerde genel kurul olayını hem kooperatifler kanunu hem de Ticaret Kanunu'unca bu konuda Anonim Şirketler için yapılan düzenlemeler birlikte gözden geçirilerek değerlendirilmesinde yarar vardır.

Genel kurullar olağan ve olağanüstü genel kurul olarak iki ana noktada ele alınabilir.

20. OLAĞAN GENEL KURUL

Kooperatifin bir takvim yıllık faaliyet dönemini izleyen yılın ilk üç ayı içersinde yapılmalıdır. Örneğin, 1988 yılı faaliyet dönemine ait olağan genel kurul toplantısının, en geç 1989 yılı Haziran ayı sonuna kadar yapılması gerekir. Bu genel kurul toplantısında, kooperatifin 1988 yılı bilançosu ve Gelir-Gider Farkı hesapları incelenir, bu konudaki denetçi raporları görüşülür, kabul yada reddedilir. Kabulleri halinde, Denetim Kurulu ve Yönetim Kurulu 1988 yılı faaliyetlerinden dolayı ibra edilmiş olur.

3476 sayılı Kanun'la kooperatiflerin olağan genel kurul toplantılarının, her hesap devresi sonundan itibaren altı ay içinde (Haziran sonuna kadar) ve en az yılda bir kere yapılması zorunluluğu getirilmiştir. Bu zorunluluğu yerine getirmeyen yönetim kurulu üyelerinin bir aydan altı aya kadar hapis ve ellibin liradan beşyüz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırmaları öngörülmektedir. Hapis cezasının ise para cezasına çevrilme olanağı yoktur.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

21. OLAĞANÜSTÜ GENEL KURUL

Sermaye arttırılması, ünvan değişikliği ve yasalarda gösterilen benzeri nedenlerle belirsiz zamanlarda yetkili organların usulüne uygun çağrısı üzerine yapılır. Olağan Genel Kurul toplantısının hiç yapılmaması olayını Genel Kurul'u düzenleyen maddeleri toplucakısaca gözden geçirerek değerlendirmekte yarar umuyoruz.

22. GENEL KURULU TOPLANTIYA ÇAĞRIYA YETKİLİLER

Genel Kurul kooperatifin en yetkili organıdır. Genel Kurul'u toplantıya çağırmaya yetkili olanlar ise şunlardır:

- Yönetim Kurulu
- Denetim Kurulu
- Kooperatif Ortakları
- İdare Merciler
- Mahkeme Kararı ile ortakların çağrısı

220. Yönetim Kurulu'nun Çağrı Yetkisi

a. Yönetim Kurulu'nun Genel Kurul'u olağan toplantıya çağırması (Koop. K. m. 43).

b) Yönetim Kurulu'nun Genel Kurul'u olağan üstü toplantıya çağırması (Koop. K.m. 98'in yollanmasıyla TTK. m. 364/3).

221. Denetim Kurulu'nun Çağrı Yetkisi

a. Genel Kurul'un Denetçilerce olağan toplantıya çağrılması (Koop. K. m. 43)

b. Genel Kurul'un denetçilerce olağanüstü toplantıya çağrılması (Koop. K.m.43).

222. Azlığın Çağrı Yetkisi

Dört ortaktan az olmamak kaydıyla ortak sayısının en az onda birinin isteği üzerine genel kurul toplantıya çağrılır (Koop. K. m. 44 ile; Koop K. m. 98 yollamasıyla TTK. m. 489/3 delaletiyle TTK. m.366).

223. İlgili İdari Mercilerce Toplantıya Çağrı

Yönetim Kurulu azlığın isteğini on gün içinde yerine getirmediği takdirde, kanunda belirtilen idari mercilerin genel kurulu toplantıya çağrı yetkisi bulunmaktadır (Koop. K. m. 44). Hatta, Genel Kurul'un toplantıya çağrısı için yapılan başvuruyu Yönetim Kurulu yerine getirmediği takdirde Bakanlığa başvurulur, Bakanlık bu istemi red ederse, red kararı aleyhine idari yargıda iptal davası açılabilir. İlgili Bakanlık tek kişinin başvurması veya resende genel kurulu toplantıya çağırabilir. (Yarıtay 11.H.D.27.3.1978 E. 649/K.1482).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

224.Azlığın Mahkeme Kararıyla Genel Kurul' u Toplantıya Çağrıya İzinli Olması

Azlığın mahkeme kararıyla Genel Kurulu toplantıya çağırabilmesi için, önce yönetim kuruluna başvurması, başvurusu süresi içinde yerine getirilmezse Sanayi ve Ticaret Bakanlığı' na Başkanlıkça da genel kurul toplantıya çağrılmazsa o zaman mahkemeye başvurması gerekmektedir(Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 8. 6. 1974 gün ve 1989 Esas, 1884 Sayılı Kararı)

Görüldüğü gibi, Kooperatifler Kanunu'nda Kooperatif şirket genel kurulunu olağan ya da olağan üstü toplantıya çağırma yetkisi münhasıran kooperatif Yönetim Kurulu' na verilmemiştir. Genel Kurulu, yönetim kurulu dışında denetçiler, azlık, ilgili Bakanlık (hatta tek bir ortağın başvurusu üzerine yine Bakanlık) toplantıya çağırabilir. Uygulamada zaman zaman müşterilerin bu haklarını kullanmaksızın, ceza davası açmış oldukları görülmektedir. Hatta, genel kurul toplantılarında Yönetim Kurulu' nun ve denetçilerinin oybirliği ile ibra edilmiş olduğu genel kurul toplantılarına katılmış, oyvermiş ibra kararına dayanak olmuş olanların bile savcılıklara "şikayet" yoluyla başvudukları, bu baş vurulara dayanarak savcılıklar (tarafından) kamu davalarının açıldığı görülmektedir.

23. GENEL KURULUN İBRA KARARININ SONUÇLARI

Mecelleden alınan bir tabir olan ibra, meri hukukumuzda, "Alacaklının borçluyu borcundan beri kalması" anlamında tanımlanmaktadır. Bu tanım dışında, ibra hukuki anlamda, "İbra edilen organların belirli bir dönemdeki işlerinden ötürü, genel kurulun hiç bir alacak ileri sürmeyeceği" beyanını ihtiva etmektedir.

Genel Kurul' un devredilemez görevleri arasında bulunan İbra' nın dar anlamı, "Belirli dönemdeki hesapların kabulü veya geri çevrilmesidir". Genel kurulun ibra şeklindeki irade beyanı, kendisine sunulan bilgilerden ve dökümanlardan anlaşılan hususları ihtiva etmektedir.

Genel Kurul' un ibra kararı, kooperatif ve pay sahiplerini bağlayıcı niteliktedir, üçüncü şahısları bağlamaz.

24. GENEL KURUL KARARLARININ İPTALİ SİSTEMİ

Toplantıda hazır bulunan ortakların genel kurul kararlarının iptalini isteyebilmeleri için, iptalini istedikleri karara muhalif olmaları yetmez, genel kurul toplantı tutanağına yazılı olarak muhalefet şerhi koymaları gerekir. Toplantıya katılıp, tutanağa muhalefet şerhi koyan ortağın Kooperatifler Kanunu' nun 53. maddesi gereğince hak düşürücü bir ay içinde iptal davası açmış olması şarttır (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi' nin 22. 06. 1981 gün ve 3150 Esas, 3199 Karar; 13. 12. 1983 gün ve 5121 Esas, 5665 Karar; sayılı kararları da bu yöndedir).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Genel Kurul kararlarının iptaline ilişkin bir başka özel örnek, şerefiye konusunda verilebilir.

Bütün yapı kooperatiflerinin standart sözleşmesi olan, Konut Yapı Kooperatifi Örnek Ana Sözleşmesi' nin 45. ve 46. maddeleri ile hemen hemen bütün Yapı Kooperatiflerinin Ana Sözleşmelerinde konutlar için şerefiye parası konulması şartı bulunmaktadır. Ana sözleşmede öngörülen geçici ve kesin maliyet bedelleri içerisinde şerefiye bedellerinin de yer alması gerekmektedir. Ne genel kurul ne de yönetim kurulu, ana sözleşmenin bu hükmünü ortadan kaldıramaz. Daha iyi ve değerli olan konutlara (+) daha az değerli olan konutlara (-) şerefiye farkları eklenir ya da indirilir.

(Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 9.10.1985 gün ve 6641 Esas, 1003 Karar sayılı kararı da bu yöndedir).

Kooperatif Yönetim Kurulu, inşa edip ortaklarına tahsis ettiği meskenlerin değerlendirilmesi sonucu (+) değer takdir edilen koooperatif üyelerinden bunları tahsil edip (-) değer takdir edilen ortaklara ödemek ya da bunların borçlarından indirmekle görevlidir.

(Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin10.11.1987 gün ve 3471 Esas ve 6098 Karar sayılı kararında bu yöndedir).

Bina bedelleri'nin hesabına ait kooperatif ana sözleşmesinin 46. maddesinde yer alan hükümler Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanunu'nun 287. maddesi uyarınca yapılmış bir "Delil Sözleşmesi" niteliği taşımaktadır.

(Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 05.04.1977 gün ve 1646 Esas, 1721 Karar sayılı kararı da bu yöndedir).

Şerefiye konusunda kooperatif esas sözleşmesinde hüküm bulunmasa bile, kooperatifçiliğin temel kuralı olan "eşitlik ilkesi" kanımızca şerefiye uygulamasını gerektirmektedir.

25. KOOPERATİFLERİN ÇEŞİTLİ KURULLARINA VEKALETEN KATILMA

250. Genel Kurula Vekaleten Katılma

Genel Kurul toplantılarında vekaleten oy kullanılmasını;

a) **Temsilcinin (vekilin) kooperatif ortağı olması:** Prensip olarak vekil, kooperatifin ortağı değil ise genel kurul toplantısına katılamaz(Eş ve birinci derece de akrabalar için, temsilde ortaklık şartı aranmaz. Koop. K.m. 49).

b) **Bir ortağın genel kurulda birden fazla ortağı temsil edememesi;** Genel kurula asaleten katılan bir ortak ancak bir ortağı vekaleten temsil edebilir. Aynı kurulda bir çok ortağın vekili olamaz.

Ancak, üye sayısı 1000'in üstünde olan kooperatiflerde anasözleşme ile her ortağın en çok 9 olmak üzere birden fazla başka ortağı temsil edebileceği ön görülebilir.

c) **Vekaletnamenin (Temsilci belgesi) yazılı olması;** Kooperatifler Kanunun vekaletnamenin noterden onaylı olması aramamakta "Yazılı olması"'nı yeterli saymaktadır. Bu konuda Ticaret Kanununda özel bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, Temsilci belgesinde, temsilcinin kimliği, ortaksa ortak numarası, katılacağı genel kurulun tarihi, genel kuruldaki yetkisi temsilci tayin eden ortağın kimliği-ortak numarası ve imzasının bulunması; genel hükümler gereğidir.

Görüldüğü gibi Koop. K.m. 49'da genel kurulda temsil yetkisinin kimlere verilebileceği açıkça yazıldığına göre, başkaca üçüncü kişiler noterlikte de verilmiş olsa dahi genel kurulda temsilcilik yetkisini kullanamazlar. Kanunun emredici nitelikteki bu hükmüne aykırılık, Borçlar Kanunu'nun 19 ve 20. maddeleri gereğince genel kurul kararının mutlak butlan ile sakatladığı gibi, genel kurul kararlarının iptali için açılacak davalardaki bir aylık hak düşürücü süreyi keser (Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin, 21.03.1979 gün ve 1038 Esas-1458 Karar sayılı, kararında bu yöndedir).

251. Yönetim Kurulu Toplantılarına Vekaleten Katılma

Kooperatiflerde, yönetim kurulu toplantılarına vekaleten katılma ve oy kullanılması olayına gelince, Kooperatifler Kanunu'nun 98. maddesi'nin yollamasıyla Türk Ticaret Kanunu'nun 330/1 hükmü uyarınca;

Kooperatif yönetim kurulu üyeleri de aynen anonim şirket yönetim kurulu üyeleri gibi, toplantılarda bizzat bulunarak müzakerelere katılmak mecburiyetindedirler. Üyelerin birbirlerine birbirlerinin yerine oy vermeleri bile yasaklanmıştır. Bu durumda avukatları bile olsa, yönetim kurulu toplantıların da vekaleten temsil söz konusu değildir.

252. Denetim Kurulu Toplantılarına Vekaleten Katılma

Kooperatiflerde denetim kurulu toplantılarına vekaleten katılma ve oy kullanılması olayına gelince; yine Koop. K. m. 98. yollamasıyla TTK.m.347 yi incelediğimizde, kooperatiflerde de bir yada birden çok (anonim şirketlerde en çok beş) denetçi bulunması kabul edilmiştir. (Konut Yapı Koop. Örnek Ana Sözleşme m.40). TTK. m. 347 de ayrıca, denetçinin birden çok olması halinde bunların bir kurul oluşturacağı belirtilmiştir, fakat denetim kurulu'nun toplantıları ve çalışma şekli konusunda açıklık getirilmemiştir. Bu durum, denetleme kurulunun hukuki niteliğinde kuşku uyandırmakta ise de, TTK. m. 359 da denetçiler görevlerini yapmamaktan doğan zararlardan müteselsilen (zincirleme) sorumlu tutulmuşlardır. (Konut

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Yapı Koop. Örnek Ana Sözleşme m.41). Kanımızca, TTK.m. 347 uyarınca birden çok denetçinin varlığı halinde bunların "kurul oluşturmaları zorunlu olduğundan" ve denetim kurulu üyeliğinde kişiye yönelik bir hak ve yetki bulunduğundan, denetleme kurulu üyeleri denetleme kurulu toplantılarında vekaleten temsil edilemez. Yönetim kurulu üyeleri ve denetleme kurulu üyeleri ilgili kurul toplantılarında asaleten bulunmak zorundadırlar, vekaleten temsil edilemezler.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

III. BÖLÜM
YÖNETİM KURULU'NUN DENETİM, İBRA VE HESAP İŞLERİNE GEREĞİ GİBİ ÖNEM VERMEMESİ

Yönetim Kurulu, gerekli defterlerin ve ortak listelerinin muntazam hazırlanıp, tutulup, saklanmasında ve işletme hesabıyla yıllık bilanço'nun kanun hükümlerine uygun olarak hazırlanıp tetkik olunmak üzere denetleme kuruluna verilmesinden sorumludur. (Koop. K.m.62).

Kooperatiflerde, Kooperatifler Kanunu'nun 98.maddesinin yollamasıyla, anonim şirketler gibi, Yevmiye, Defteri Kebir, Envanter ve Bilanço, Kasa Yevmiyesi defterlerini Kanun hükümlerine ve genel kabul görmüş muhasebe kural ve standartlarına uygun olarak tutarak ve noterliklerde her yıl için ayrı ayrı ve yasal süreleri içerisinde açılış ve kapanış onaylarını yaptırmak zorundadırlar. Ayrıca, kooperatifler 28.11.1973 gün ve 14726 sayılı T.C. Resmi Gazete'de Ticaret Bakanlığı'nca yayınlanmış " Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeli'ğinde de bu defterlerin neler olduğu ve nasıl tutulmaları gerektiği belirtilmektedir. Kooperatifler Kanunu'nun 98. maddesinin yollamasıyla; (Ticaret Kanunu ve belirtilen yönetmelik parelelindeki) Vergi Usul Kanunu'nun kanuni defterlerle ait hükümlerinin uygulanması gereği açıktır.

Ayrıca, 07.08.1987 gün ve 14269 sayılı T.C. Resmi Gazete de yayınlanarak (15. 07. 1972 gün ve 7/4656 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile) yürürlüğe giren " ORTAKLARIN DENETİMİNE DAİR TÜZÜK m.9 (ç) bendi Türk Ticaret Kanunu' nun 5. faslında yer alan ve denetim tüzüğü kapsamına da alınan "Ticari Defterler" den doğan ve yukarıda kısaca açıklanan hukuki ve cezai sorumluluk aranacak durumlarda, ilgililerin hukuki sorumluluklarının belirtilmesi ya da bunlar hakkında cezai takibe yol açan durumların Cumhuriyet savcısına bildirilip bildirilmemesi, yetkili organ ya da kişilerce yapılan denetim sonuçlarına göre gerçekleşebilecektir.

Denetim Tüzüğünde ticari defterlerin yanısıra"dosyalar "ında tutulup tutulmadığının araştırılması öngörülmektedir. Bu hüküm TK. 66/3 fıkrasına dayandırılmıştır. Buna göre, kooperatiflerin işleriyle ilgili işler dolayısıyla aldıkları mektup, yazı, telgraf, fatura, cetvel, senet gibi vesika ve kağıtlarla ödemelerini gösteren vesikaları ve yazdıkları mektup, yazı ve telgrafların kopyalarını ve mukavelelerini, taahhüt, kefalet vesair teminat senetleri ve mahkeme ilamları gibi

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

belgeleri düzenli bir biçimde dosyalayarak saklamaları zorunludur. Bu zorunluluk cezai bir müeyyideye bağlanmamışsa da, aksine hareketlerinin aleyhlerine delil olacağına kuşku yoktur.

IV. BÖLÜM
ORTAKLARIN DEFTERLERİ BİZZAT İNCELEMESİ DURUMU

Kooperatifler Kanunu'nun 25. maddesi uyarınca; " Kooperatif ticari defterleri ve haberleşme ile ilgili hususların tetkiki, genel kurulun açık bir müsaadesi veya yönetim kurulunun kararı ile mümkündür. İncelenmesine müsaade olunan defter ve vesikalardan öğrenilecek sırlar hariç olmak üzere hiçbir ortak kooperatifin iş sırlarını öğrenmeye yetkili değildir". Kooperatifler Kanunu' nun 24. maddesi uyarınca ise, " Talep eden ortaklara bilanço ve gelir- gider farkı hesaplarının birer suretinin verilmesi mecburidir".

Görüldüğü gibi, Ortak- Kooperatif arasındaki hesapsal ilişkilerin hesap sormaya yönelik bölümü " genel kurul " da düğümlenmektedir. Genel kurulda şahsen, ya da öteki ortaklarla bütünleşme yoluyla Azınlık Ortakları Grubu (en az dört olmak üzere toplam ortak sayının %10'u) oluşturup hesap komisyonu kurulmasını talep ederek, bu komisyon marifetiyle kooperatiften hesap sorulabilir.

Kooperatifler Kanunu' nun 24. maddesinin 3. fıkrası ise aynen şöyledir:

" Ortakların bilgi edinmek hakkı, ana sözleşme veya kooperatif organlarından birinin kararıyla bertaraf edilemez veya sınırlandırılamaz". Bu hüküm ışığında, ortakların kişisel bilgi isteme-hesap sorma hakkına yasal sınır getirildiği, bilgi isteme hakkı- hesap sorma hakkının kişisel olarak değil topluca kullanılmasının tercih edildiği söylenebilir. Ortakların bilgi isteme hakkının sınırı konusunda, gerçek durum ile yasal düzenleme arasında ya da Kooperatifler Kanunu 'nun çeşitli maddeleri arasında başkaca çelişkilerin varlığı ileri sürülebilir, çözüm yaranın yenilenerek gerçeklere uyarlanmasıdır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

V. BÖLÜM
YÖNETİMLE İLGİLİ DAVALARIN NİTELİĞİ VE MUHAKEME USULÜ

Kooperatifler Kanunu' nun 98. maddesi kooperatifler kanununda aksine açıklama olmayan hususlarda Türk Ticaret Kanunu' ndaki Anonim Şirketlere ait hükümlerin uygulanacağı öngörmektedir.

Genel Kurulları yasal süreleri içinde yapmamak (Koop. K. Ek Madde 2), denetim ve ibra işlerine gereği gibi önem vermemek, hesapları denetlememek suretiyle Kooperatifler Kanunu' nun 62. maddesi delaletiyle T.C.K.'nun 230. maddesi doğrultusunda görevlerini savsaklamakla suçlanabilen ve cezalandırılmaları istenen yönetim ve denetim kurulu üyelerinin kooperatifin iş ve işlemlerinin bir anonim şirket yöneticisi gibi eksiksiz yürütmeleri gerekmektedir.

Türk Ticaret Kanunu, ticari defterler yönünden kanuna uymamayı cezai anlamada cezalandırmamakta, ilgisinin defterleri lehine delil saymayarak hukuki anlamda cezalandırmaktadır. Vergi Usul Kanunu'nda da, kanuni defterlerin usulüne uygun tutulmaması halinde parasal yaptırım uygulanmaktadır. (Evrakta sahterkarlık ve hileli vergi suçları hariç). Bu ikilemin yargı kararları ya da yasal değişikliklerle açıklığa kavuşturulmasında yarar görmekteyiz. Kooperatifler Kanunu'nun 99. maddesi ile de, kooperatifler kanununda düzenlenen hususlardan doğan hukuk davaları tarafından tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın ticari dava sayılmaktadır. Uygulamada şikayette bulunanların bir yandan zarar gördüklerini iddia etmekte, öte yandan sanıkları ya ibra etmekte ya da alınan ibra kararına muhalefet etmeyerek, iptal davası da açmayarak ibra kararını kabullenmekte oldukları görülmektedir. Kanımızca, kooperatifler kanunu, Türk Ticaret Kanunu gibi cezai müeyyidelerden çok kusur ve zarar halinde hukuki sorumluluklara yer verdiğinden, kooperatifler kanununun yukarda alınan 99. maddesine tatbik edilerek "Hukuk Davasında alınan sonuca göre ceza davası uygulaması" Türk hukuk sisteminde de genelde kabul görmüş-yerleşmiş bir uygulama biçimi olarak yorumlanabilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

VI. BÖLÜM
YÖNETİM KURULU ÜZERİNE ÖNERİLER

Yönetim Kurulu, üstlendiği görevler dolayısıyla kooperatifin kalbi durumundadır. Bu işleri üstlenen kişiler de eğitim-deneyim ve benzeri niteliklerin aranmasında kamu yararı yok mudur.

Kooperatifler de aslında bankalar gibi birer tasarruf kuruluşudur. Bankaların halkın tasarruflarını toplayarak yatırımlara yönelten kurumlar olmasına karşılık, kooperatifler üyelerinin tasarruflarını toplayarak kooperatifin amacını gerçekleştirmeye yönelik yatırmlara yönelten kuruluşlardır. Kooperatifin amacı, üyelerine konut edindirmek ise; üyelerinin nakdi tasarruflarını konuta dönüştürmede kullanmaktadır.

Bankalar Kanunu halkın tasarruflarını korumak ve kollamak amacıyla Banka yönetim kuruluna seçilebilmek için 21. maddesinde;

"Bankalardaki yönetim kurulu toplam sayısının yarısı kadar üyede, hukuk, iktisat, işletmecilik, maliye, bankacılık veya mühendislik işletmecilik dallarında yüksek öğretim görmüş olma" şartını getirmiştir.

Bankada genel müdür yada genel müdür yardımcısı olabilmek için ise bu şartlara ek olarak, genel müdür olabilmek için 10, genel müdür yardımcısı olabilmek için 7 yıl tecrübe sahibi olma şartını koymuştur.

Bankalara benzer birer tasarruf kuruluşu olan kooperatiflerde ise, böyle bir şart aranmamaktadır. Ancak, yönetim kurulu üyelerinden yukarıda belirtilen görevlerle, Kooperatifler kanunundan ve kooperatif esas sözleşmesinden kaynaklanan işleri eksiksiz yapmaları beklenmektedir. İş ile işi yapacak kişi arasında öğretim-deneyim vb. paralellikler kurulamayınca, iş gereğince **yürütülememekte bundan da kooperatif şirket, kooperatifleşme olayı ve giderek kamusal tasarruf eğilimi-kamusal yarar,** zarar görmektedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

VII. BÖLÜM
YASAL DENETİM DÜZENİ

Kooperatifler Kanunu'nda hüküm bulunmayan konularda, Koop. K. m. 98. yollamasıyla TTK'nun Anonim Şirketler hakkındaki hükümlerinin uygulanması zorunludur. Kooperatifler Kanunu'nun Denetçiler hakkında "Seçim" başlıklı 65., "İnceleme Yükümlülüğü" başlıklı 66., "Rapor Düzenlemesi" başlıklı 67., "Sır Saklama Yükümlülüğü" başlıklı 68. ve "Özel Hükümler" başlıklı 69. maddelerindeki düzenlemeler, denetim için gerekli ayrıntılardan yoksun bulunduğundan, TTK'nun Anonim Şirketlerdeki Denetçiler hakkındaki geniş düzenleme üzerinde kıyaslama yapmak amacıyla kısaca bilgi verilmesinde yarar görülmüştür.

70. AMAÇ

Ticaret Kanunu'na göre yapılacak denetimin amacı şirket varlıklarının ve ortakların çıkarlarının, şirket yöneticilerine karşı korunmasıdır.

71. DENETİM ORGANININ KURULUŞU

710. Denetçilerin Sayısı

Anonim Şirketlerde denetim fonksiyonu, denetim organı tarafından yürütür. Anonim Şirketlerde denetim organı deneçi yada denetleme kurulundan oluşur. Denetim organı, T.T.K.'na göre, Anonim Şirketlerde bulunması zorunlu organlardandır. Denetçiler en az bir en fazla beş kişi olabilirler. Birden fazla denetçi bir denetleme kurulu oluşturur. (T.T.K. 347/1.)

711. Denetçiliğin Niteliği

7110. **Pay Sahipliği**

Anonim Şirketlerde yönetim kurulu üyesi olanın aksine, denetçi olabilmek için, şirketin pay sahibi, ortağı olma şartı aranmaz. Denetçiler, pay sahibi ortaklar arasından yada pay sahibi olmayan kişilerden de seçilebilir. (T.T.K. 347/2). (Koop. K. m. 65/2).

7111. **Türk Vatandaşlığı**

Ticaret Kanunu, denetçilerin tabiyeti konusunda da bir nitelik

şartı getirmiş, denetçi sayısının tek olması halinde o'nun birden fazla olması halinde de yarıdan bir fazlasının T.C. vatandaşı olmasını zorunlu saymıştır (Koop. K. m. 65/3).

7112. **Tüzel Kişilerin Denetçiliği**

Tüzel Kişilerin A. Ş.'lerde denetçi olup olmayacağı konusunda T.T.K.'da bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak genel olarak tüzel kişilerin, doğrudan doğruya denetleme kurullarına seçilebileceği kabul edilmektedir. Kooperatifler Kanunu'nda da aksine bir hüküm yoktur.

7113. **Medeni Hakları Kullanma Ehliyeti**

Denetçilerin medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmaları gereklidir. (Koop. K.m. 65/3)

- İflas etmiş kimseler,
- Akıl hastaları veya akıl zayıflığı nedenlerle hacir altına alınanlar,
- Ağır hapis cezasıyla veya sahtekarlık, emniyeti suistimal, hırsızlık, dolandırıcılık suçlarından mahkum olanlar,
- Göreve engel olacak derecede hastalık gibi bir nedenle vazifesini yapamayacak durumda bulunanlar denetçi olamazlar. (T.T.K. 351)

7114. **Denetçi Seçiminde Özel Koşullar Getirme**

T.T.K. Şirket denetçiliğine seçilecek kimselerde yukarıda belirtilen niteliklerin bulunmasını şart koşmuştur. Ancak, istenildiği takdirde, anasözleşmeye, daha özel ve ağırlaşırıcı hükümler konulabilir.

712. Denetçiliğe Seçilme Engelleri

7120. **Yönetim Kurulu Üyeliği**

Şirketin Yönetim Kurulu üyeliğine seçilen yada bu görevi yapmakta olanlar, şirket denetçisi seçilemez ve bu göreve atanamazlar (T.T.K. 347).

7121. **Yönetim Kurulu Üyeleriyle Akrabalık**

Yönetim Kurulu üyelerinin usul ve füruunun biriyle eşi ve üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhri hısımlarının denetçiliğe seçilemiyeceği seçilmişler ise derhal çekilmeye mecbur oldukları T.T.K. 349'da belirtilmiştir.

7122. **Şirket Memurluğu (T.T.K. 347)**

Denetçiler, şirketin memuru olamıyacakları gibi, şirkette memur olanlarda, memuriyetten ayrılmadıkça denetçi olamazlar.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

7123. **Diğer Kanunlarla Getirilen Engeller**

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, devlet memurlarının ticari ve sinai kuruluşlarda görev almalarını yasaklamıştır. Develet memurları, yapı, kalkınma-tüketim kooperatiflerine ortak olabilirler. Ortağı oldukları bu kooperatiflerin yönetim ve denetim kurumlarında **üye** olarak görev yapabilirler. Ancak, devlet memurları ortak oldukları kooperatiflerde **memur** olamazlar (657 Sayılı Devlet Memuru Kanunu madde 28, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu madde 56).

Kooperatifteki memuriyetten kasıt kooperatifte ücretli personel olarak çalışamamasıdır.

İktisadi Devlet Teşekkülleri ile Müesseleri ve İştirakleri Hakkında Kanun'da, bu kuruluşlarda çalışanların başka görev almalarını yasaklamıştır. Ancak, söz konusu memurlar kendilerini atayan kuruluşlar adına temsilcilik şeklinde görevlendirilebilirler. Bu statüde A.Ş. denetçiliğide yapabilirler

713. Denetçilerin Seçimi ve Tayini

7130. **Kuruluş Genel Kurulunca Seçim (T.T.K. 289/5) Koop. K.m. 65)**

Kuruluşta denetçinin seçimi, kuruluş tedrici veya ani oluşuna göre değişmektedir.

Tedrici kuruluşta, kuruluş genel kurulunun ilk toplantısında denetçilerin de seçilmesi zorunludur.

Ani kuruluş halinde, kuruluş genel kurulu söz konusu olamayacağından, denetçilerin ana sözleşmeyle atanmaları gerekir. Zira, tüzel kişilik kazanmış olan bir şirketin organlarının tüzel kişinin ortaya çıkışı anında var olması gerekir.

7131. **Genel Kurul Tarafından Seçim (T.T.K. 347/2, 369/4) (Koop. K.m. 65)**

Şirketin tüzel kişilik kazanmasından sonra denetçilerin seçimi genel kurulun yetkisindedir (T.T.K. 347/2, 369/1.b.4). Genel kurul adına görev yapan denetçiler bu kurul tarafından azledilebilirler. (T.T.K. 350).

7132. **Kamu Tüzel Kişilerine Denetçilik Verilmesi**

Devlet il, belediye gibi kamu tüzel kişilerinden birine, esas sözleşmeye konacak bir kayıtla pay sahibi olmasa dahi konusu kamu hizmeti olan anonim şirketlerin denetim organlarında görev verilebilir. (T.T.K. 275/1)

Kamu tüzel kişileri tarafından bu suretle tayin edilen denetçiler, şirketin diğer denetçileri ile birlikte görev yaparlar.

7133. **Maliye-Gümrük Bakanlığı'nca Denetçi Tayini**

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

7129 Sayılı Bakanlar Kurulu ('m. 60), bankacılıkla uğraşan anonim şirketin mali bünyesinin taahhütlerini karşılamayacak derecede zarar uğradığının veya bu durumun doğmak üzere olduğunun anlaşılması üzerine Maliye Bakanlığı'nca önlem alınması için yetki verilmiştir.

Bu tedbirler arasında, Maliye Bakanlığı'na "Bankalar nezdinde" bir veya birden fazla özel denetçi tayini için yetki verilmiştir.

72. DENETÇİLERİN GÖREVLERİ (T.T.K. 353-359)

(Koop. K. m. 65/1)

720. Genel Olarak

T.T.K.nda Şirket denetçilerinin görevlerini birisi genel, diğeri özel karakterde olmak üzere iki şekilde belirtilmiştir.

"Murakıpların vazifeleri, şirketin iş ve muamelerini murakebe etmektir" şeklinde belirtilen genel görevin sınırlarının oldukça geniş tutulduğu görülmektedir. Bu tanımlama uyarınca denetçilerin, şirketin hesaplarını, bütün işlemlerini, kanun ve ana sözleşmenin yönetim kuruluna yüklediği görevlerin gereği gibi yapılıp yapılmadığının denetlemekle yükümlü olduğu söylenebilir.

721. Denetleme Görevine Giren İşler (T.T.K. 353-357)

(Koop. K. m. 66)

T.T.K. yukarıdaki tanımlamadan ayrı olarak çeşitli maddelerle denetçiler için özel görev hükümleri de getirmiştir. Bu görevler aşağıda belirtilmiştir.

- Altı ayda bir defterleri incelemek,
- Şirket veznesini teftiş etmek,
- Şirket malı olmayan kıymetli evrakın kontrolu,
- Ortaklarda genel kurul toplantılarına katılma şartlarının bulunup bulunmadığını araştırmak,
- Bütçe ve bilançoyu denetlemek,
- Yönetim kurulu hakkındaki şikayetleri soruşturmak,
- Yolsuzlukları üst mercilere ihbar etmek (T.T.K. 354),
- Şirketin kuruluşunda yolsuzluk olup olmadığını incelemek (TTK. 308),
- Yönetim kurulu üyelerini ve tasfiye işlemlerini gözetmek,
- Genel kurul toplantılarına katılmak,
- Yönetim kurulu toplantılarına katılmak (TTK 357),

Yukarıda belirtilen görevlerin çoğu ayrıca izahata gerek göste-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

recek açıklıktadır. Ancak,

- Şirket veznesinin, üç aydan faza ara vermemek şartıyla "sık sık" ve "ansızın" denetlenmesi gerektiğini (T.T.K. 353/3);

- Denetçilerin, şirket varlığına dahil kıymetli evrakı da kontrol etmelerenin doğal olduğunu, ancak, rehin, teminat yada şirket veznesine korunmak için vedia olarak bulunan kıymetli evrakın, T.T.K. 353/4 maddesi uyarınca en az ayda bir kez kontrol etmelerinin zorunlu bulunduğunu,

- Yolsuzlukların bildirileceği üst merciden kastın, yolsuzluğu yapan makamın bağlı olduğu makam, yönetim kurulu başkanı veya genel kurul olduğunu belirtmekte yarar vardır.

722. Denetçilerin İdari Görevleri

T.T.K.'nun çeşitli maddelerinde, denetçiler için, idari karakterde bazı görevlerde getirilmiştir. Bu tür görevler kısaca aşağıda belirtilmiştir.

7220. **Genel Kurulu Toplantıya Çağırma**

Şirket Genel Kurulu, her hesap devresinin sonundan itibaren üç ay içinde ve en az iki yılda bir defa olağan (T.T.K. 364), bazı hallerde de (örneğin esas sermayenin üçte ikisinin karşılıksız kalması T.T.K. 324 gibi) olağan üstü olarak toplanır. Bu durumlarda genel kurulu toplantıya çağırma görev ve yetkisi yönetim kuruluna aittir. Ancak yönetim kurulu, bu görevini yerine getirmede ihmal gösterecek olursa (T.T.K. 353/1.b.8) denetçilerin aynı görevi yerine getirmesi gerekir.

Bundan başka denetçiler, zorunlu ve acele nedenlerin varlığı halinde (TTK 355) ya da azlığın şikayeti üzerine gerek gördükleri takdirde (T.T.K. 355) genel kurulu toplantıya çağırabilirler.

7221. **Gündem Tesbiti, Gündeme Madde Koydurulması**

Olağan genel kurul toplantı gündemin hangi hususların yer alacağı T.T.K. m. 369'da açıklanmıştır. Genel Kurul denetçiler tarafından toplantıya çağırılıyorsa gündemin de denetçiler tarafından saptanması gerekir. Ayrıca, denetçilerin, yönetim kurulu toplantı gündemine uygun gördükleri hususları dahil ettirme yetkileri vardır (TTK. 357).

7222. **Bilançonun Düzenlenme Şeklinin Tayini**

Şirket bilançosunun tanzim şeklini tayiinde T.T.K. denetçilere, yönetim kurulu üyeleriyle iş yapma görevini vermiştir. Esas olarak yönetim kuruluna ait bir görev olan bilançonun düzenlenmesinde (T.T.K. 325), denetçilerin işlevi, yönetim kuruluna danışmanlık şeklinde olacaktır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

7223. **Yönetim Kurulu Üyeleri Aleyhine Şirket Adına Dava Açılması**

Genel Kurulun "dava açma kararı" alması, yada böyle bir karar alınmadığı takdirde sermayenin en az onda birini temsil eden pay sahiplerinin dava açılmasını istemeleri halinde, yönetim kurulu üyeleri aleyhine, şirketin bir ay içinde dava açması zorunludur (T.T.K. 341). Şirket adına dava açma yetkisi denetçilere aittir. Ancak, genel kurul kararı dışında bir vekil tayin edebileceği kabul edilmektedir.

7224. **Genel Kurul Kararları Aleyhine İptal Davası Açılması**

Şirket genel kurulunun aldığı kararların yerine getirilmesi denetçilerin kişisel zorunluluklarının gerektirdiği hallerde, denetçilerden her birinin, kararın iptali için dava açma yetkisi bulunmaktadır (T.T.K. 381/b.3). Ancak davanın, kararın alındığı tarihten 3 ay içinde açılması zorunludur.

7225. **Yıllık Rapor Düzenlenmesi**

Bir faaliyet dönemi süresince, genel kurul adına şirketin iş ve işlemlerini denetleyen denetçiler, yıl sonunda genel kurula bir rapor vermekle görevlidirler (TTK. 354). Bu rapor alınmadan genel kurul bilanço hakkında karar veremez.

723. Denetçilerin Görev Süreleri

İlk kez seçilen (kuruluş genel kurulunca) yada tayin edilen (ani kuruluşta anasözleşme ile) denetçilerin görev süreleri bir yıldır. Şirket tescil edilip tüzel kişilik kazanarak faaliyete geçtikten sonra denetçiler, esas sözleşmede belirtilen süreler için genel kurul tarafından seçilirler. Bu şekilde seçilen denetçilerin görev süreleri üç yıldan fazla olamaz (TTK. 347). Süreleri dolan denetçilerin tekrar seçilebilmeleri için genel kurul tarafından ibra edilmiş olmaları şarttır.

724. Denetçilerin Ücreti

Denetçilere, yaptıkları işin karşılığı bir ücret verilir. Ücret huzur hakkı, aylık yada yıllık olarak ödenebilir. Ücret miktarı, esas mukavelede gösterilmemiş ise, her yıl olağan genel kurulda tesbit edilir.

725. Özel denetçiler

Genel Kurulun, şirketin mevcut denetçilerin dışında bazı hususların araştırma ve teftişi amacıyla özel denetci tayin etmek yetkisi vardır. Genel kurulun bu yetkisi, esas sözleşmeye konacak bir hükümle kısıtlanamaz.

Bundan başka, şirket sermayesinin onda birine sahip pay sahipleride;

Şirketin kuruluşu sırasında veya idare işlemlerinde bir suis-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

• Şirketin kuruluşu sırasında veya idare işlemlerinde bir su istimalin olduğunu,

• Kanun yada ana sözleşme hükümlerine önemli ölçüde aykırı hareket edildiğini,

• Bilançonun gerçeğe uygun olmadığını,

ileri sürerek, bunların araştırılması için özel denetçi tayin edilmesini genel kuruldan isteyebilirler.

Genel kurulun bu isteği reddi halinde, pay sahipleri mahkemeden özel denetçi tayin edilmesini isteyebilirler.

73.DENETÇİLERİN SORUMLULUĞU

730.Genel ve Müteselsil Sorumluluk

Denetçiler, kanun veye ana sözleşme ile kendilerine yüklenen görevleri hiç veya gereği gibi yapmamalarından doğan zararlardan dolayı , kusursuz olduklarını ispat etmedikçe müteselsilen sorumludurlar.

731.Yönetim Kurulu Üyeleriyle Birlikte Sorumluluk

7310. **Kuruluştan Doğan Sorumluluk**

Şirketin ilk denetçileri, şirketin kurulmasında yolsuzluk olup olmadığını incelemekle yükümlüdür. Şirketi zarara sokan bir yolsuzluğun tesbiti halinde zarar karşılığı tazminatın kurucularдan istenmesi gerekir. Aksi halde denetçiler kurucularla müteselsilen sorumlu olurlar. (T.T.K. m. 308).

7311. **Sermaye Arttırımından Doğan Sorumluluk**

Sermaye arttırımında, yasal hükümlere uyulmamasından, yönetim kurulu üyeleri ile denetçiler, şirkete, pay sahiplerine ve 3. üncü şahıslara karşı sorumludurlar (TTK.m. 392/2).

732. Özel Sorumluluk Halleri

7320. **Genel Kurul Kararları Aleyhine İptal Davası Açılması**

Denetçiler şahsi sorumluluklarını gerektirdiği takdirde, genel kurul kararlarının iptali için dava açabilirler (T.T.K. 381). Ancak bu davanın suiniyetle açılmaması gerekir (T.T.K. 381/1.b.3).

7321. **Sır Saklama Yükümlülüğü**

Denetçiler görevleri dolayısıyla öğrendikleri şeyleri, tek tek pay sahiplerine ve üçüncü şahıslara açıklayamazlar.

Kooperatifler Kanunu'nun 68. maddesi ile Kooperatif denetçilerine sır saklama yükümlülüğü getirilmiş olup aynen şöyledir;

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

"Denetçiler, görevleri sırasında öğrendikleri ve açıklanmasında kooperatifin veya ortakların şahıslar için zarar umulan hususları kooperatif ortaklarına ve üçüncü şahıslara açıklayamazlar".

Bu durumda, önceki denetçinin beyanlarından;

a) Kooperatifin zarara uğraması ya da zarar umulması (olasılığı),

b) Ortakların zarara uğraması ya da zarar umulması (olasılığı) gerekmektedir. Zarar görme ya da zarara uğrama olasılığının belirmesi halinde, önceki denetçi için zarar, ziyan, tazminat davaları kooperatif ya da ilgili ortaklar tarafından açılabilir.

Ayrıca, konut yapı kooperatifi örnek ana sözleşmesinin 41. maddesinin son fıkrasında aynen;

"Görevlerinde gevşekliği, müsamahası görülen veya ödevini vaktinde yapmayan denetçiler, yönetim kurulu ile birlikte müteselsilen sorumludurlar. Denetçiler ister görevlerinden çekilmiş, ister genel kurulca işten el çektirilmiş olsunlar zamanları ile ilgili yolsuzluklardan dolayı sorumlulukları yönetim kurulu üyeleri gibi beş yıl süre ile devam eder". hükmü getirilmiştir. Önceki yönetim kurulunun yasalara ve sözleşmelere aykırı iş ve işlemleri varsa, önceki denetçi de en az onlar kadar sorumlu tutulmak durumundadır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

IIX. BÖLÜM
YAPI KOOPERATİFLERİNDE DENETİM UYGULAMALARI

Yapı kooperatiflerinde denetim konusu, diğer şirketlerde olduğu gibi üç ana bölümde ele alınabilir.

1. Kooperatif Varlığının Maddesel Denetimi,
2. Kooperatif Hesaplarının Denetimi,
3. Kooperatifin Hukuki İşlemlerinin Denetimi.

Kooperatif iş ve işlemlerinin, kooperatif denetçileri ya da kooperatif bünyesi içinde çeşitli kademelerde görevli (Yönetim Kurulu Başkanı, Üyesi, Müdürü, vb.) kişilerce, kamu denetim elemanlarınca (Maliye ve Gümrük Bakanlığı denetim elemanları, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kontrolörleri, vb.), ya da bağımsız denetim organlarınca denetlenmiş olsun denetim konuları, mutlaka yukarıda belirtilen konular kapsamındadır.

80. KOOPERATİF VARLIĞININ DENETİMİ

Kooperatif şirketlerde de, varlıklar genel de, maddesel varlık, maddesel olmayan varlıklar olarak iki ana bölümde ele alınabilir. Bunlardan maddesel varlıklar ise, **Duran Varlıklar** ve **Döner Varlıklar** olarak iki ana gruba ayrılır.

800. Duran Varlıkların Denetimi

Yapı Kooperatiflerinde, duran varlıklar, Arsalar, Devam Etmekte Olan Yatırımlar (İnşaat) olarak ayrımlanabilir.

8000. Arsaların Denetimi

Kooperatifin bilançosunda yer alan arsaların edinme şekli, kamu tahsisinden mi? özel ya da tüzel kişilerden mi? satın alındığı, hangi kanaldan alınmış olursa olsun tapularının alınıp alınmadığı araştırılır. Tapuları alınmamışsa, alış şekil ve yöntemi araştırılır. **Satış Vaadi Sözleşmesi,** yoluyla edinme cihetine gidilmişse,sözleşmenin tapuya tescil ettiriiip ettirilmediği, vadeli olarak alınmış tapu senedine bağlanmış ve satıcısınca üstüne teminat ipoteği vaz edilip edilmediği , kooperatifçe yapılan borçlanmalarda çeşitli kişi yada kuruluşlar lehine teminat ipoteği tesis edilip edilmediği, kooperatifin tapulu arsasının kısmen yada tamamen başkalarına kiralanarak tapuda uzun süreli kiralama şeklinin mevcut olup olmadığı, arsasının kooperatifçe kat karşılığı alınıp alınmadığı, kat irtifakı kurulup kurulmadığı arsanın kat karşılığı olarak müteahhide verilip sözleşme yapılıp yapılmadığı konuları araştırılmalıdır. Arsa edinilmiş yada edinilmek üzere çeşitli sözleşmelere konu edilmiş ise, imar du-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

rumunun uygun olup olmadığı, imar durumu uygun olmayan arsa edinilip, imara açılmasının planlanıp planlanmadığı, imara açılmaması durumunda doğacak risk, kooperatifin uğrayacağı zarar, vb. imar durumu mevcut ise, arsada inşa edilecek konut sayısı ile üye sayısı arasındaki denge araştırılmalıdır.

8001.Devam Etmekte Olan İnşaatların Denetimi

Kooperatifçe inşaata başlanmış ise, ilgili belediyeden **temel teskeresi, temel üstü inşaat ruhsatnamesi** alınıp alınmadığı, inşaatın ihale, emanet usulü yada pazarlık yöntemlerinden hangisi ile yapılmakta yada yaptırılmakta olduğu, bu konuda genel kurul kararı - yönetim kurulu kararı bulunup bulunmadığı, taşaron yada müteahhit ile yapılan sözleşmeler, sözleşmelerin teminatları, geç teslimlerde cezai şartlar ve cezai şart teminatlarının mevcut olup olmadığı, müteahhit sözleşmeleri ile teknik şartname arasındaki ilişki ve işbirliği, müteahhide yapılan ödemelerin istihkak raporlarına bağlanıp-bağlanmadığı, kontrolluk hizmetlerinin nasıl ve kimler tarafından yapılmakta olduğu müteahhide yapılan ödemelerle, müteahhidin kooperatife tevdi etmek durumunda olduğu teminat mektubu (kesin) ile oransal uyumu, müteahhide avans ödemesi yapılmışsa avans teminat mektubu alınıp alınmadığı, müteahhidle yapılan inşaat sözleşmesinde, eskolasyon (fiyat farkları) şartları ve uygulama biçimleri kısaca, sözleşmeler ile ödemeler arasındaki tutarlılık, iş ile sözleşme arasındaki uyum, ayrıntılı olarak araştırılmalıdır.

81. DÖNER VARLIKLARIN DENETİMİ

810. Alacak Senetleri

Yapı kooperatiflerinde döner varlık olarak nitelendirilebilecek değerler, nicelik olarak azdır. Bunlardan en önemlisi, üyelerden alınan senetlerdir.

Üyelerden çeşitli nedenlerle alınan senetlerin, kooperatif hesaplarına giriş kayıtları (senetler cüzdanı), senet alındı bordrolarına dayanmalı, senetleri kooperatife teslim eden üyeler, kooperatif yetkililerinin imzasını taşıyan "**senet alındı belgeleri**" ni almadan senetleri kooperatife tevdi etmemelidir.

Senet hesaplarını incelemek durumunda olanlar, üyelerin cari hesapları ile senet girişlerini ayrı ayrı incelemelidir. Kooperatife giren senetler ile çıkan senetler (ciro yoluyla) arasındaki fark kadar senetin kooperatifte fiilen mevcut olup olmadığını araştırmalıdırlar. Senetlerin çıkış kayıtlarını incelerken, hangi amaçla kimlere ciro edildiğini tespit etmeli, gereksiz senet çıkışlarının mevcudiyetlerini taramalıdırlar. Öteki şirketlerde olduğu gibi, kooperatif şirketlerde de, senet mevcudunun nakit mevcudundan farklı olmadığı, aynı dönemde oldukları unutulmamalıdır. Bankalara tahsile verilen senetlerin, ban-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

kalarca tahsil edildikleri taktirde vadesiz mevduat hesaplarında gereksiz beklemeler nedeniyle kooperatifin gelir kaybına uğrayabileceği, bankalarca vadelerinde tahsil edildikleri halde vadesiz mevduat hesaplarına bile alınmadan tamamen gelirsiz beklemeye alındıklarını unutmamalı, tahsildeki senet olayına bu yönü ile de eğilerek ilgililer uyarılmalı devamı halinde sorumluluk araştırması yapılmalıdır. Vadelerinde tahsil edilemeyen senetlerin kooperatife intikalinde de çabukluk gerektiği, kooperatifin bir an önce parasına kavuşmasının yararları ile kooperatif-üye arasındaki faiz dahil, üyenin ihracına kadar varabilecek öteki mali ilişkilerin başlangıcının, ödememezlik olayına dayandığı unutulmamalıdır.

Kooperatif yönetiminin, gününde ödeyeni ödüllendirmesinin gününde ödemeyeni cezalandırmasına bağlı olduğu, üyeler arasındaki eşitliğin böyle sağlanabileceği ihmal edilmemelidir.

811. Borçlular

Sermaye yada ek ödeme yükümlülüklerinden borçlu olupta, borçlarını senede bağlamamış üyelerin, hesapları özenle izlenmeli, edimlerini ivedilikle yerlerine getirmeleri sağlanmalıdır.

Kooperatife çeşitli nedenlerle borçlanan kişilerin (personel, taşaron, müteahhit vb.) hesaplarını gününde kapatıp kapatmadıkları ayrıntılı olarak incelenmelidir. Özellikle, kooperatif yönetim kurulu başkan ve üyelerine çeşitli amaçlarla ödenen **iş avansları**'nın gününde kapatılıp kapatılmadığı araştırılmalı, bu üyelerin üzerinde **donuklanmış** iş avansları var ise, bunların birikmiş faizi ile birlikte tahsili cihetine gidilmeli ve alınan iş avanslarının faizsiz krediye dönüşmesi önlenmelidir.

82.KOOPERATİF HESAPLARININ DENETİMİ

820. Defterlerin Açılış-Kapanış Tasdikleri Ve Saklanması

Kooperatif defterlerinin denetimine başlamadan önce, kooperatife ait tutulması mecburi defterlerin kullanılacağı dönemden önceki ay içerisinde noterlikçe tasdik edilip edilmediği, dönem sonundan sonraki kanuni süresi içerisinde noterlikçe kapanış tasdikine tabi defterlerin (yevmiye, envanter, kasa yevmiyesi) kapanış tasdiklerinin yaptırılıp yaptırılmadıkları, kooperatife ait defter ve belgelerin kanuni süresi (10 yıl) içinde muhkem bir biçimde saklanıp saklanmadığı öncelikle saptanmalıdır.

8200. **Defter Kayıtlarının Birbirleriyle Uyumu**

Defterlerin incelenmesine, inceleme amacına uygun bir sıralama ile başlanmalıdır. Örneğin, üyelerin yükümlülüklerini yerine getirip getirmedikleri inceleniyor ise, üyelerin yükümlülükleri

- Sermaye ödeme yükümlülükleri,

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

– Ek ödeme yükümlülükleri,

açılarından gözden geçirilmelidir.

Üyelerin sermaye ödeme yükümlülükleri ana sözleşmeden kaynaklanır. Ek ödeme yükümlülükleri ise, genel kurulun üye sayısının en az 3/4'ünün kabul oyu ile alacağı karardan kaynaklanır. Bu durumda, genel kurul toplantı defterinde, kararın varlığı araştırılır. İlgili genel kurul kararı deftere yazılmış ya da ilsak* edilmiş olmalıdır.

Yönetim Kurulu'nun yetkisine giren iş ve işlemler üzerinde bir inceleme yapılıyorsa, konuyla ilgili iş ve işlemin Yönetim Kurulu kararına bağlanıp bağlanmadığı araştırılır. Yönetim Kurulu kararına bağlanmadan yapılan iş ve işlemler, nitelik ve nicelik yönünden tespit edilerek, ilgililerden bilgi alınır, varsa aksaklık ya da yolsuzluklar saptanır. Tutulması mecburi defterler arasındaki, klasik muhasebe uyumu'nun varlığı araştırılır.

8201. **Kanuni Defter Kayıtları Arasındaki Klasik Muhasebe Uyumu**

Muhasebede her kaydın geçerli bir belgeye dayanması zorunludur. Muhasebeleştirme işlemi, yevmiye defterinden başlar, önce yevmiye kaydının dayanağı belge araştırılır, sonra kaydın belgeye uygun olup olmadığı araştırılır. Örneğin kasa yevmiyesine yapılan kaydın dayanağı belge araştırılır, kasa yevmiyesinden yevmiye defterine, yevmiye defterinden defteri kebire geçişler tek tek kontrol edilir. Defterler arasındaki uyum, **mizanlar** aracılığı ile tespit edilir.

Dönem sonlarında, envanter sonuçlarına göre, fiili durum ile kaydi durum karşılaştırmalarının yapılıp yapılmadığı, envanter defterinde mevcut kayıtların fiili duruma uygun olup olmadığı araştırılır.

Bankalardaki mevcut mevduat ile, envanter kaydı karşılaştırılır, faizlerinin hesaplara intikal ettirilip ettirilmediği banka extreleri ile karşılıklı olarak kontrol edilir.

Üyelerin ödemeleri ile yükümlülükleri karşılaştırılır, yükümlülüklerini zamanında yerine getirmeyen üyelerin kooperatife geç ödemelerinden kaynaklanan faiz borçlarının hesaplarına intikal ettirilip ettirilmediği, ödeme yükümlülüklerini yerine getirmede ısrarlı olan üyelerin ihracına yönelik girişimlerde bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır. Kooperatifin borç-alacak ilişkisinde bulunduğu kişi ve kurumlarla hesap mutabakatları, yine yapılan sözleşmeler ışığında değerlendirilmelidir.

---

* İlsak etmek, yapıştırılmak, yapıştırmak anlamı taşımaktadır. Uygulamada bazı durumlarda bir baskı kağıt üzerine yazılmış kararlar karar defterine yapıştırılmakta ve daha sonra üyelerce imzalanmaktadır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

83.KANUNİ DEFTERLER VE SORUMLULUK DURUMU

830. Defter Tutma Yükümlülüğü

Kooperatif şirket olmanın yükümlülüklerinden biride, gerekli kanuni defterlerin tutulmasıdır. Türk Ticaret Kanunu (TTK) M.66/1' de bu defterlerin hangi maksatlarla tutulacağı "İşletmenin mali durumunu, borç ve alacak münasebetlerini ve her iş yılı içinde elde edilen neticeleri tespit etmek..." şeklinde sayılmıştır. Kooperatif şirket bu maksadın temini için, "İşletmesinin mahiyet ve öneminin gerektirdiği" bütün defterleri **Türkçe** olarak tutmakla yükümlüdür.

831. Türk Ticaret Kanunu'na Göre Tutulacak Defterler

Kooperatif şirketlerin tutacağı defterler konusunda TKK.'nun koyduğu genel prensip "İşletmenin mahiyet ve öneminin gerektirdiği bütün defterlerin" tutulmasıdır. Ancak kooperatifin diğer kanunlarındaki hükümler saklı kalmak koşuluyla hangi defterleri tutması gerektiği T.T.K.'nda teker teker sayılmıştır. Kanun'da sayılan bu defterlere, "Kanuni" defterlerde denilmektedir.

Tüzel kişi olan kooperatif şirketler de, yevmiye defteri, defteri kebir, kasa yevmiyesi, envanter defteri, karar defteri, ortaklar defteri, genel kurul toplantı defteri tutmakla yükümlüdür.

Yukarıda isimleri geçen, yevmiye defteri, kasa yevmiyesi, defteri kebir, envanter ve karar defterlerinin ne şekilde tutulacakları, Türk Ticaret Kanunu'nun 69-78. maddelerinde düzenlenmiştir.

832. Vergi Usul Kanunu'ndaki (V.U.K.) Defterler

V.U.K.'da defter tutma yükümlülüğünde, mükellef,vergi açısından ele alınmış ve daha ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir. Kanunun 171-175. maddelerinde, defter tutmada genel esaslar 176-181. maddelerinde defter tutma yönünden tacir sınıflandırılması düzenlenmiştir. 177. maddenin dördüncü fıkrasında, her türlü ticari şirketin "Birinci sınıf" tacir sınıfına dahil bulunduğu belirtilmiş ve dolayısıyle bilanço esasına göre defter tutma zorunluluğu getirilmiştir.

Bilanço esasında, hangi defterlerin tutulacağı, T.T.K.'na paralel olarak, "Yevmiye defteri", "Defteri kebir" ve "Envanter defteri", "Kasa yevmiyesi" şeklinde sayılmıştır (V.U.K. 182-192).

Kooperatif şirketlerde tüzel kişiliği haiz olup, sermaye şirketi niteliğini taşıdıklarından bu defterleri tutmakla yükümlüdürler.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

833. Defter Tutulmasında Sorumluluk Durumu

8330. **Sorumluluğun Doğuşu**

T.T.K.'da sorumluluk durumu T.T.K/m.67-2 uyarınca aşağıdaki gibi düzenlenmiştir:

- Ticari defterlerin kısmen veya tamamen mevcut olmaması,
- Kanuna uygun şekilde tutulmaması,
- Saklanması mecburi olan defter ve belgelerin gereği gibi saklanmaması.

Ticari defterlerin kısmen veya tamamen mevcut olmaması; Kanunun tutulmasını emrettiği defterlerin hiç tutulmaması veya kısmen tutulmasıdır. T.T.K.m/66'da şirketlerin kendi nevileriyle ilgili olarak tutmakla zorunlu oldukları defterlerin mevcut olmaması Kanunda, hukuki sorumluluk doğurucu durum olarak nitelenmektedir.

TTK yönünden defterlerin kanuna uygun tutulmasının anlamı, yine aynı Kanunun 69. maddesinde geçen, tasdik ettirme mecburiyetine uyulmaması ve defterleri tanzim eden 69-78. maddelere aykırı hareket edilmesi olayıdır.

Saklanması mecburi olan defter ve kayıtların ne müddetle saklanacağı defter ve kayıtların ziyanı halinde ne şekilde hareket olunacağı TTK.m/.68'de belirtilmiştir. TTK.m/68'e uyulmaması hukuki sorumluluk doğurmaktadır.

8331. **Sorumlular**

Sorumluluk doğuşunda sorumlunun kim veya kimler olacağının araştırılması gerekmektedir. Kanun, kusurun memur ve müstahdemlere yükletilerek sorumluluktan kurtulmaya olanak vermemektedir.

Kooperatif Şirketin işletmesini ilgilendiren ticari defterlerini bizzat yöneticilerine tutturması çoğu zaman mümkün değildir. Defter tutma mükellefiyetini yerine getirebilmek için, bu işte yetişmiş bilgili kimselerden, belirli bir ücret karşılığında defterlerin tutulması istenebilir. Defterlerin bu şekilde bir başkası tarafından tanzimi ve işlenmesi halinde bile sorumluluk yönünden sonuç, kayıtların sanki kendisi tarafından tutulduğu hükmünde olmaktadır (TTK.67/1).

Sorumluluk, böyle ele alınınca tüzel kişi olan kooperatifte ise sorumluluk yönetim kurulu üyelerine veya yönetim işlerine yetkili olan kimselere (Müdür, Murahhas üye) ait olmaktadır.

Yönetim Kurulu Başkan ve Üyeleri veya yönetimle yetkili olan kimseler, kusuru memur ve müstahdemlerine yükleyerek sorumluluktan kurtulamamaktadırlar (TTK.67/2).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

A.Ş'de yönetim kurulu, "Kanunen tutulması gereken defterlerin mevcut olmaması veya bunların düzensiz bir biçimde tutulması"'ından doğan zararlardan şirkete, pay sahiplerine ve şirket alacaklarına karşı müteselsilen sorumlu bulunmaktadır (TTK.363/3).

Kooperatifler Kanunu'nun 98. maddesini yollamasıyla Kooperatif Şirketlerde de durum aynıdır.

Ticari defterlerin tasdiki-tutulması ve saklanmasından doğan hukuki sorumluluk durumları değerlendirilirken, aşağıda aynen gösterilen Borçlar Kanunu'nun İstihdam Edenlerin Mesuliyeti başlıklı 55. madde hükmünün de dikkate alınması gerekmektedir.

Borçlar K.M.55.e göre; "Başkalarını istihdam eden kimse mahiyetindeki müstahdemin ve amelenin hizmetlerini ifade ettikleri esnada yaptıkları zarardan mesuldur. Şukadar ki; böyle bir zararın vukuu bulması için hal ve maslahatın icap ettiği bütün dikkat ve itinada bulunduğunu yahut dikkat ve itinada bulunmuş olsa bile, zararın vukuuna mani olamayacağını ispat ederse mesul olmaz. İstihdam eden kimsenin zamin olduğu şey ile zararı ika eden şahsa karşı hakkı rücuu vardır".

8332. **Sorumluluğun Sonuçları**

a. Hukuki Sorumluluk

Kooperatif Şirketlerde kanunen tutulması zorunlu defterlerin mevcut olmamasından yada muhasebe kurallarına uygun bir şekilde tutulmasından yönetim kurulu başkan ve üyeleri ve müdürler doğan zarardan kooperatif şirkete, ortaklara ve üçüncü kişilere karşı zincirleme sorumludur.

TTK.'nun "Ticari defterlerin isbat kuvveti" başlığını taşıyan 82-86. maddelerinde defterlerin delil olarak kullanılması düzenlenmiştir. Defterlerin lehte delil olarak kullanılabilmesi için, TTK.1465 uyarınca "**İşletmenin mahiyet ve öneminin gerektirdiği bütün defterlerin" tutulması gerekmektedir. Aksi taktirde, TTK.66/1.3 bentlerinde yazılı defterler tutulmuş olsa bile, fiilen tutulmuş olduğu defterlerin kayıtları, ancak aleyhte delil teşkil etmektedir.**

b. Cezai Sorumluluk

TTK'da defter sorumluluğu defterlerin kısmen ya da tamamen mevcut olması, kanuna uygun surette tutulması, saklanması mecburi olan defter ve kağıtların gereği gibi saklanmaması nedeniyle doğmaktadır.

Genelde hukiki sorumluluk durumlarını belirten bu üç hal, **cezai** sorumluluğun doğabilmesi için aynen kabul edilmemiş, cezai sorumluluğun ne zaman doğacağı, TTK.67/3 de ayrıca şöyle gösterilmiştir; **"66. maddenin birinci fıkrasının 1 ila 3. bentlerinde**

sayılan defterleri tutma mükellefiyetini hiç veya kanuna uygun şekilde yerine getirmeyipte, ikinci fıkraya göre mesul olanlar yüz liradan bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Defterlerin kanuna uygun şekilde tutulmaması halinde, bunları tutmakla vazifelendirilmiş olan kimseler dahi aynı cezaya mahküm edilirler. Diğer kanunlarda bulunan cezai hükümler mahfuzdur".

Görüldüğü gibi, cezai sorumlulugun doğuşunda "Yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, karar defterinin hiç tutulmaması veya kanuna uygun şekilde tutulmaması" esas alınmıştır. Diğer bir sorumluluk hali olan, " Saklanması mecburi olan defter ve belgelerin gereği gibi saklanmaması" cezai sorumluluk gerektiren durumlar arasında gösterilmemiştir.

Cezai sorumluluk doğurucu olay, gerçekleşmişse cezaya doğrudan doğruya muhatap olan yönetim kurulu üyeleri, müdürler, mürahhas aza dışında, defterleri tutmakla görevli olanlarda aynı cezaya çarptırılabilmektedirler. Hukuki sorumluluk doğurucu olaydaki gibi doğrudan doğruya **istihdam edenin sorumluluğuna** gidilmemektedir.

Hakimler, noterler, sicil memurları ve diğer memurlar, resmi muameleler dolayısıyla bir kooperatif şirketin defter tutma mükellefiyetine aykırı hareket ettiğini öğrenince, keyfiyeti ilgili Cumhuriyet Savcılığına bildirmekle yükümlüdürler. Dolayısıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı müfettişleride denetim kapsamına giren kooperatif ortaklıklarda, kanunda açıklanan şekilde, defterlerde bir noksanlık gördükleri taktirde gerekli kanuni müeyyidenin uygulanması için keyfiyeti Cumhuriyet savcılarına Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu'nun 151. maddesi uyarınca duyurmak zorundadırlar.

Ceza Muhkemeleri Usülü Kanunu md.151 aynen şöyledir:

"Suçlara dair ihbarlar, şifai veya yazılı olarak Cumhuriyet müddeiumumiliğine, zabıta makam ve memurlarına ve sulh hakimlerine yapılabilir. Bu ihbarlar kanuni mercilere tevdi edilmek üzere vali, kaymakam ve nahiye müdürlerine de yapılabilir. Şifahi ihbarlar üzerine zabıt varakası tutulur. Takibi şikayete bağlı olan suçlarda bu şikayet, yazı ile veya bir zabıt varakasına derç edilecek beyan ile gerek mahkemeye ve gerek Cumhuriyet müddeiumumiliğine yapılabileceği gibi, yazıyla olmak şartıyla yukarıda gösterilen makamlara da yapılabilir". Kooperatif şirketin iflası halinde de icra iflas kanunundaki defterlerle ilgili sorumluluk durumu ile karşılaşılabilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İcra İflas Kanununda düzenlenen **"Taksiratlı ve hileli iflas"** halleri arasında, "TK.'nın 66. maddesinin birinci fıkrası ile 3. bentlerinde sayılan defterleri hiç veya kanunun emrettiği şekilde tutmamış ise" şeklinde bir yaptırım getirilmektedir.

Böyleiikle; Kanunda açıkca yazılı olmasada Kanunun bu yaklaşımından, defterlerin kanuna aykırı şekilde tutulmasının hileli iflasa girebileceği sonucuna varılabilir (İcra İflas Kanunu m.311).

Türk Ceza Kanunu'nda ise; hileli müflisler hakkında iki seneden beş seneye kadar ağır hapis, taksiratlı müflislere ise; bir aydan iki seneye kadar hapis cezası verileceği hükme bağlanmıştır (CK. 506, 507).

c. Kanuni Defterlerde Vergi Yönünden Cezai Sorumluluk

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 82. maddesi aynen şöyledir; "Kooperatiflerin, kooperatif birliklerinin, kooperatif merkez birliklerinin ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin muhasebe usulleri ve mecburi olarak tutacakları defterler Ticaret Bakanlığınca belirtilebilir. Vergi Usul Kanunu'nun bu hususlarla ilgili hükümleri saklıdır".

Görüldüğü gibi kooperatif şirketlerde de, defterler yönünden Vergi Usul Kanunu'nun (V.U.K.) uygulaması söz konusu olmaktadır.

V.U.K.nda da, bu kanuna göre tutulması mecburi olan defterlerden herhangi birinin tutulmamış olması, (m.352/2) defter kayıtlarının ve bunlarla ilgili vesikaların doğru bir vergi incelemesi yapılmasına imkan vermeyecek derecede noksan, usulsüz ve karışık olması, (m.352-3) bu kanun kayıt nizamına ait hükümlerine uyulmamış olması (m.352-6) tasdiki mecbur olan defterlerden herhangi birinin tasdik muamelesinin yaptırılmamış olması (m.352-7) durumlarının her biri ayrı ayrı birer birinci derecede usulsüzlük sayılarak cezalandırılması öngörülmektedir.

Kooperatif şirketin ödeyeceği **usulsüzlük** cezası 3239 sayılı kanunun 37. maddesi gereğince 60.000.-TL. olarak saptanmıştır.

V.U.K.'nun 344. maddesinde ise, "Vergi Kanunlarına göre tutulması mecburi olan defterlere kaydı gereken hususları, defter veya kağıtlara kaydetmemek, kayıtları tahrif etmek, bu defterlerde mevhum adlara hesap açmak, defterlerin sahifelerini yok edip yerlerine başka yapraklar koymak ya da hiç koymamak, tutulması mecburi olan defterleri tutmamak, muhafaza etmemek ya da gizlemek, **kaçakçılık** olarak değerlendirilmekte, bu kaçakcılık fiilini gerçekleştirenlerle, teşvik edenler ve yardım edenlerin V.U.K.m.359 uyarınca, vergi cezalarından başka, ayrıca 3 aydan 3 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaları öngörülmektedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

84. KOOPERATİFİN HUKUKİ İŞLEMLERİNİN DENETİMİ

07.08.1972 gün ve 14269 sayılı T.C Resmi Gazetede yayınlanan (7/4659 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı) Ortaklıkların Denetimine Dair Tüzük ışığında kooperatiflerin hukuki işlemlerinin denetimi Denetim Konuları, Yönetim Kurulu İşlemlerinin Denetimi, Denetçi İşlemlerinin Denetimi, Genel Kurul İşlemlerinin Denetimi, İnfisah ve Tasfiye İşlemlerinin Denetimi başlıkları altında aşağıda kısaca özetlenmiştir.

840. Denetim Konuları

Kuruluşdaki sorumluluklar ile ticaret sicili, ticaret ünvanı, defterler, bilanço ve birleşmeye ilişkin işlemlerin denetiminde;

a) İlk yönetim ve denetim kurulu üyelerinin ortaklığın kurulmasında yolsuzluk olup olmadığı hususlarını inceleyip incelemedikleri ve kurucuların kuruluştan doğan sorumluluklarının bulunup bulunmadığı;

b) Ticaret siciline tescili zorunlu olan veya tescil edilmiş olup,değiştirilmesi yahut terkini gereken hususların ticaret sicili memuruna bildirilip bildirilmediği,

c) Ortaklık ve şubelerinin ticaret ünvanını ve işletme adını kullanmalarında, bunların korunmasında ve ünvanın devrinde ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uyulup uyulmadığı,

ç) Ortaklığın konularına ve işletmelerinin mahiyet ve önemine göre tutulması zorunlu olan defter ve dosyaların tutulup tutulmadığı, bunların tutulmasında ortaklığın hesap tarz ve usullerinde ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu'na uyulup uyulmadığı,

d) Ortaklık bilançosunun ve Gelir-Gider Farkı (Kar-Zarar) hesabının Türk Ticaret Kanunu'nun 75. maddesinde sözü edilen açıklık ve doğruluk ilkeleri uyarınca düzenlenip düzenlenmediği,

e) Birleşen ortaklıkların aynı neviden olup olmadıkları, birleşme için ilgili ortaklıkların sözleşmelerinin değişmesi hakkındaki usül ve şartlar dairesinde ayrı ayrı karar verip bu kararı tescil ve ilan ettirip ettirmedikleri, birleşen ortaklıkların bilançolarını ve varlığı sona eren ortaklıkların borçlarını ne şekilde ödeyeceklerini gösteren bildirgelerini ilan ettirip ettirmedikleri, Türk Ticaret Kanunu'nun ortaklıkların birleşmesine ilişkin diğer hükümlerine ve ortaklık nevinin değişmesi halinde yeni ortaklık nevinin merasimine uyulup uyulmadığı,

f) Ortaklığın amaç ve konusuna aykırı veya kamu kanunları gereğince ortaklığın feshini gerektiren hal ve işlemlerinin bulunup bulunmadığı, ortaklık anasözleşmesinde ortaklık konusunun sınırlarının açıkca gösterilip gösterilmediği, konusu kamu hizmeti olan veya

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Devlet, İl ve Belediye gibi kamu tüzel kişilerinin sermaye payı bulunan ortaklıklardaki kamu tüzel kişileri temsilcilerinin ortaklık yönetim ve denetim kurullarındaki görevleri dolayısıyla yaptıkları işlemlerin ana sözleşme ve kanun hükümlerine uygun olup olmadığı incelenir.

841. Yönetim Kurulu İşlemlerinin Denetimi

a) Yönetim kurulu üyelerinin seçilmelerinde, toplanmalarında, ticaret siciline kaydettirilmelerinde, gündemin düzenlenmesinde, üyelere bildirilmesinde ve diğer hususlarda ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunuyla belli edilen usul ve kurallara uyulup uyulmadığı,

b) Yönetim Kurulu başkan ve üyelerinin ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunuyla belli görevlerini yerine getirip getirmedikleri,

c) Yönetim kurulu tarafından ortaklığın çalışmaları hakkında rapor düzenlenip düzenlenmediği,

d) Genel kurul kararlarının uygulanıp uygulanmadığı,

e) Yönetim kurulu kararlarının alınmasında, karar defterinin yazılmasında ve imzalanmasında ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu'na uyulup uyulmadığı,

f) Ortaklığı temsile yetkililerin, hizmet sözleşmesi, ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uyup uymadıkları incelenir.

842. Denetçi İşlemlerinin Denetimi

Denetçi İşlemlerinin Denetiminde

a) Denetçilerin seçimlerinde, ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu'nun emredici hükümlerine uyulup uyulmadığı,

b) Ortaklık işlem ve hesaplarının gereği gibi denetlenip denetlenmediği, denetleme sonuçlarına ilişkin raporların düzenlenip düzenlenmediği,

c) Denetçilerin yıl sonu raporlarının, ortaklığın hal ve durumu, yönetim kurulunca düzenlenen bilanço, hesaplar ve varsa dağıtılması teklif edilen kazançlar hakkında ortaklara tam bir kanı verecek nitelikte olup olmadığı,

d) Denetçilerin görevlerini yaparlarken ortaklık işlerine ait olmak üzere öğrenecekleri noksanlık ve yolsuzlukları veya ana sözleşme ve mevzuat hükümlerine aykırı hareketleri, bunlardan sorumlu olanın üstü olan makama ve yönetim kurulu başkanına ve önemli hallerde genel kurula bildirip bildirmedikleri,

e) Denetçilerin, ortaklık defterlerini inceleyip incelemedikleri, yazneyi sık sık ve ansızın teftiş edip etmedikleri, yönetim kurulunun savsaklaması halinde genel kurulu toplantıya çağırıp çağırmadıkları, genel kurul toplantılarında hazır bulunup bulunmadıkları ve yöne-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

tim kurulu üyelerinin Kooperatifler Kanunu ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uyup uymadıklarını gözetmek gibi görevlerini yapıp yapmadıkları,

incelenir.

843. Genel Kurul İşlemlerinin Denetimi

a) Pay sahiplerinin genel kurul toplantısına çağrılmalarında, toplantı ve karar yeter sayısının sağlanmasında, kararların alınmasında, karar tutanaklarının düzenlenmesinde, anasözleşmenin değiştirilmesinde, sermayenin arttırılması veya azaltılmasında ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu'na uyulup uyulmadığı,

b) Genel kurul toplantılarında bakanlık komiserinin bulunup bulunmadığı; alınan kararların komiser tarafından imzalanıp imzalanmadığı ve süresi içerisinde Bakanlığa ve ticaret sicili memurluğuna gönderilip gönderilmediği;

c) Ortaklığa girme, ortaklıktan çıkma ve çıkarılma hallerinde, Kooperatifler Kanunu, Ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu'nun koyduğu kurallara uyulup, uyulmadığı;

incelenir.

844. İnfisah ve Tasfiye İşlemlerinin Denetimi

İnfisah ve Tasfiye İşlemlerinin Denetiminde,

a) Ortaklığın infisah veya feshini gerektiren nedenlerin bulunmadığı;

b) Tasfiye işlemleri ile birlikte sonuçlarının ve Kooperatifler Kanunu, ana sözleşme ve Türk Ticaret Kanunu çerçevesinde ve tasfiye memurlarına verilen yetkilere göre ve geciktirilmeden yürütülüp yürütülmediği;

incelenir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın konut yapı kooperatifleri üzerindeki gözetim ve denetim yetkisi kooperatifler kanunu'nun 86.-91. maddeleriyle yapılan yasal düzenlemeden kaynaklanmaktadır. Koop. K.m.86 da; Genel olarak Bakanlığın görev ve yetkileri belirtilmiştir. Buna göre bakanlık; kooperatiflere yol göstermek yardımcı olmakla; teftiş ve denetlemeyle (ayrıca Koop.K.m.90) kooperatifte dağılmayı gerektiren sebepler varsa mahkemeye bildirmekle, yükümlü kılınmıştır.

Koop.K.m.87'de; Kooperatiflerin genel kurul toplantılarında Bakanlık temsilcisi bulundurma koşulu getirilerek, toplantıların ve alınan kararların geçerliliğinde bu koşulun varlığı esası konulmuştur.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Koop.K.m.88'de: Örnek ana sözleşme hazırlanması yükümlülüğü, **Koop.K.m 89'da** Kooperatiflerin uygulayacağı muhasebe usulü ile tutmakla yükümlü olacakları defterlerin (Vergi Usul Kanunu Hükümleri saklı tutularak) belirleme görevi yine Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na verilmiştir.

Kooperatifler Kanunu'nun 3476 S.K., la değişik 9. maddesinde ise; **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın teftiş ve denetleme işleri için** Kooperatifler Birliklerini, Kooperatif Merkez Birliklerini veya Türkiye Milli Kooperatifler Birliğini görevlendirebileceği hükmü getirilmiştir, hatta bu görevlendirme yetkisi aynı maddede " **Bağımsız denetim kuruluşlarını denetleme işleri için görevlendirebilir**" biçiminde ifade edilmek suretiyle daha da genişletilmiştir.

Görüldüğü gibi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kooperatifleri doğrudan teftiş ve denetleme olanakları yeterli değilse, kanun bu konuda öteki kuruluşların Bakanlıkça görevlendirilmesi hükmünü getirerek, teftiş ve denetimin daha da yaygınlaştırması olanağını vermiştir.

85. BAĞIMSIZ DENETİM KURULUŞLARINA DENETLETTİRME

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na, ilgili olduğu kooperatifleri özellikle Konut Yapı Kooperatiflerinin, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı'na da tarımsal amaçlı kooperatifleri "Bağımsız Denetim Kuruluşlarına" denetlettirme, yetkisi verilmiş (m.91) ancak Bağımsız Denetleme Kuruluşlarının tanımı yapılmamıştır.

Bağımsız Dış Denetleme Kuruluşları mevzuatımıza, Sermaye Piyasası Kanununa göre menkul kıymetlerini halka arz eden veya arz etmiş sayılan anonim şirketlerin bağımsız dış denetimi için 13.12.1987 gün ve 19663 sayılı T.C. Resmi Gazete'de yer alan "**Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Yönetmeliği**" ile girmiş, daha sonra yayınlanan tebliğlerde, **Bağımsız Denetleme Kuruluşlarının** Kamuya Duyurulması Hakkında Tebliğlerle (02.03.1988 gün ve 19742 sayılı Resmi Gazete) isimleri nasılsa **Bağımsız Denetleme Kuruluşuna** dönüştürülmüştür.

Bu kuruluşların, özellikle kooperatifler kanunundaki değişikliklerin kamu oyunun gündemine geldiği geçtiğimiz günlerde sayısal artış göstermesi ile, "**Bağımsız Denetim Kuruluşları**" kavramının kooperatifler kanunundaki değişiklikte yer alışında ilginç bir **zaman birliği** vardır. Sermaye Piyasası'nda halka açılan kuruluşların sayısal azlığı bu kuruluşların da işlerinin azlığını doğururken, kooperatiflerin dış denetimini de üstlenmek durumunda olduklarını varsayan bu kuruluşlarda iş çokluğu yaratacağı beklentisine sokmuştur. Oysa ülkemizin gerçekleri ışığında kooperatiflerin denetimi Bağımsız Mali Müşavirlik ve Muhasebecilik Kanunu ile etkin ve yaygın hale gelebilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

IX. BÖLÜM

9. DENETÇİLERİN CEZAİ SORUMLULUKLARI

Kooperatifler Kanunu'nda denetçilerin cezai sorumlulukları, 3476 sayılı kanunla eklenen EK.2.maddenin 3. fıkrasından kaynaklanmaktadır.

90.YÖNETİM KURULU ÜYELİK ŞARTLARINI ARAŞTIRMAMA

Yönetim Kurulu üyesi seçilebilmek için, üyeliğe seçilenlerin Koop.K.m./56'da yazılı koşulları taşıyıp taşımadıklarını araştırmayan denetçilerin, fiilen önem ve mahiyetine göre üç aydan iki yıla kadar hapis ve yüzbin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılmaları öngörülmektedir. Bu maddede ön görülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilememektedir.

91. KOOPERATİF İŞ VE İŞLEMLERİNİ İNCELEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜ YERİNE GETİRMEME

Koop.K.m./66'da, denetçilerce üstlenilecek görevleri, yerine getirmeyen denetçilerin, fiilen önem ve mahiyetine göre üç aydan iki yıla kadar hapis ve yüz bin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılmaları ön görülmektedir. Bu maddede ön görülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilememektedir.

92. KOOPERATİF İŞ VE İŞLEMLERİ HAKKINDA DENETÇİ RAPORU DÜZENLEMEME

Koop.K.m.67'de denetçilerce üstlenilen görevlerine ilişkin saptamalarını (noksanlıklar, kanun ve sözleşmeye aykırılıklar, vb.) , yönetim kurulunun ibrasına, bilanço ile Gelir-Gider Farkı hesabının kabulüne ilişkin tekliflerini genel kurula raporlamaları zorunludur. Rapor düzenleme yükümlülüklerini yerine getirmeyen denetçilerin fiilen önem ve mahiyetine göre üç aydan iki yıla kadar hapis ve yüzbin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılmaları ön görülmektedir. Bu maddede ön görülen cezalar paraya tahvil edilememektedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

93. DÖNEM İÇİNDE BOŞALAN YÖNETİM KURULU ÜYELİĞİNE YEDEK ÜYE ÇAĞIRMAMA

Koop.K.m.56/4 hükmü uyarınca, 56. maddede yazılı ya da ana sözleşmede gösterilecek diğer bir sebeple yönetim kurulu toplantı nisabını kaybederse, boşalan yönetim kurulu üyeliklerine gecikmeksizin yeteri kadar yedek üye çağırmayan, denetim kurulu üyelerinin, fiilen önem ve mahiyetine göre üç aydan iki yıla kadar hapis ve yüzbin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılmaları öngörülmektedir. Bu maddede ön görülen cezalar da paraya tahvil edilememektedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

X. BÖLÜM
YAPI KOOPERATİFLERİNDE FİNANSAL SORUNLAR - ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bütün işletmelerde olduğu gibi, yasal şekli kooperatif olan işletmelerde de finansman sorunları aynı nitelikleri taşırlar, ana hatlarıyla temelde bir değişiklik yoktur. Ancak, çeşitli işletmelerin gerek yasal gerekse ekonomik özelliklerinin de bu alanda azda olsa etkili olabildiğini unutmamak gerekir.

Finansman'dan amaçlanan "anlam" ve finansman işlerinin yöneldiği "amaç" başlıca iki noktada toplanabilir Bunlardan ilki, işletmeye "sermaye sağlanması ", ikincisi ise, sağlanan bu "sermayenin kullanılması "'dır. Finansman , kaynakları yönünden başlıca iki bölüme ayrılır:

- Öz kaynak finansmanı,
- Yabancı kaynak finansmanı

Gerek öz kaynak finansmanı gerekse yabancı kaynak finansmanında da yine aynı iki nokta ile karşılaşılmaktadır:

- Sermayenin sağlanması,
- Sermayenin kullanılması .

1. KOOPERATİF ŞİRKETLERDE ÖZ KAYNAK FİNANSMANI

10. KOOPERATİFLER KANUNUNDAKİ DÜZENLEMELER

Kanun, Koperatif Şirketler için iki tip sorumluluk şeklinin yanısıra birde "ek ödemeler" yükümlülüğü getirmiştir.

100. Sınırsız Sorumluluk

Ana sözleşmede aksine hüküm olmadıkça, kooperatif, alacaklarına karşı yalnız mal varlığı ile sorumludur (koop. k.m.28).Ancak, ana sözleşme ile kooperatifin varlığı borçlarını karşılamaya yetmediği hallerde, ortaklarınında şahsen ve sınırsız olarak sorumlu tutulacakları hüküm altına alınabilir. Bu taktirde, alacaklılar kooperatifin iflası veya diğer nedenle dağılması halinde alacaklarını alamazlarsa, kooperatifin borçlarından dolayı, kooperatif ortakları zincirleme ve bütün varlıklarıyla sorumlu olurlar (koop. k. m. 29).

101. Sınırlı Sorumluluk

Sınırlı sorumlulukta, sınırsız sorumluluk gibi ana sözleşme ile düzenlenebilmektedir. Kooperatif borçları için, her ortağın kendi pa-

yından fazla ancak belirli bir miktara kadar şahsen sorumlu olacakları, ana sözleşme ile belirlenebilir (koop. k.m.30). Sınırlı sorumlulukta ikinci derecede bir sorumluluktur. Koooperatifin iflası halinde, önce kooperatifin mal varlığına, ancak ondan sonra ortağa başvurulabilir. İflas halinde, iflas iş ve işlemleri bitinceye kadar ortakdan istekde bulunmak iflas idaresine aittir (koop.k.m.33).

102. Ek Ödemeler Yükümlülüğü

Ek ödemeler yükümlülüğü de ana sözleşme ile getirilebilmektedir. Ana sözleşme ile, kooperatif ortaklarına bilanço açıklarını kapatmakta kullanılmak üzere sınırsız yada belirli miktarlarda ek ödeme yükümlülüğü getirilebilir. Ek ödeme yükümlülüğü dolasıyla da ortağa, önce kooperatife başvurduktan sonra, yine iflas idaresince başvurulabilir (Koop. k. m.31).

Bu arada;

Sorumluluğu belirli bir zamana bırakan yada münhasıran bazı ortak gruplarına yükleyen ana sözleşme hükümlerinin değiştirilmesinin, ancak ana sözleşme tadili ile mümkün olduğunu belirtmekte yarar görüyoruz. Ayrıca kanun kooperatife yeni giren ya da ayrılan ortaklarla (koop.k.m.35-36) kooperatifin dağılmasından sonra doğan sorumluluk hallerine ilişkin özel düzenlemeler yapmıştır.

Kooperatiflerin finansmanında, kooperatif tüzel kişiliğinin ve ortaklarının sorumluluğu sorunlarına kısaca değindikten sonra ortakların paylarına ilişkin yasal hükümlerde özel bir önem taşır.

103.Ortaklık Paylarının Miktarı:

Kanun, kooperatife giren her şahıstan en az bir ortaklık payı alınması gerekir. Ana sözleşme, en yüksek had tespit ederek bir ortak tarafından bu had dahilinde birden fazla pay alınmasında cevap verilebilir.

Bir ortaklık payının değeri 100.000.-liradır. Koperatife girenler ençok 1000.pay taahhüt edebilirler. Kooperatif üst kuruluşuna iştirak edenler ise enaz 50 pay taahhüt ederler. Bir ortaklık payının değeri Bakanlar Kurulu Kararı ile 10 katına kadar artırılabilir.

Bir kaç pay bir ortaklık senedinde gösterilebilir. Senetle teslim edilmeyen paylar 100.000.-lira itibar olunur (koop.k.m19).

104. Ortak Adedi -Sermaye Değişkenliği:

Kanun, Kooperatif şirketlerin en az yedi ortak tarafından kurulacağı (Koop.k.m.2) şeklinde bir ortak tabanı belirlemekte, ortak sayısına herhangi bir tavan getirmemektedir. Bunun sonucu olarakda, kooperatif şirketlerde esas sermaye, öteki şirketlerin çoğunun aksine sabit olmayıp değişkendir. Ortak sayısı artıkça bu sermayenin tutarıda artacaktır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

105. Yedek Akçeler:

Kanun, Kooperatiflerde dönemsel sonuç hesabı niteliğindeki Gelir-Gider farkı hesabının müsbet bakiyesinin en az %10 'unun yedek akçe olarak ayrılmasını, yedek akçe ayrılmadıkça ortaklara kar dağıtımı yapılmayacağını öngörmektedir. Görüldüğü gibi, Türk Ticaret Kanunu'nda, sermaye şirketleri için yıllık kardan ayrılacak kanuni yedek akçe oranı %5 iken, kooperatif şirketlerde bu oran en az %10 olarak belirlenmiş, böylelikle kooperatiflerin finansal yapılarının daha da güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

2. KOOPERATİF İŞLETMELERİNDE ÖZ KAYNAK YAPISI

Kooperatif işletmelerinde öz kaynak finansmanının yapısı;

- Ortaklık Paylarından,
- Gelir- Gider Hesabı (+) Farklarından,
- Ek Ödeme Yükümlülüklerinden,
- Yedek Akçelerden

oluşmaktadır.

20. ORTAKLIK PAYLARI

Kooperatiflerde, ortaklık payları tutarı, eşdeyişle ortakların koydukları sermayeden kaynaklanan alacakları, ancak yeni ortakların kooperatiften ayrılmaları sonucu değişmektedir. Ortaklık paylarının başkalarına devri, ortaklıkta sermayeyi azaltıcı yönde etkilemekte, hatta kimi kooperatiflerde, başka ortağın payını devralan kişiden bağış-yardım, eleştirme, değer artışı, dengeleme karşılığı gibi adlarla gelir bile edinilebilmektedir.

21. GELİR- GİDER FARKLARI

Ana sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça, ortaklarla yapılan işlemlerden bir yıllık faaliyet dönemi sonunda, elde edilen hasılatın tamamı, gelir-gider farkı olarak, kooperatifin yedek akçelerine eklenebilir.

Gelir-Gider farkının ortaklara dağıtım şekli, kanunda gösterilmiştir.

22. EK ÖDEME YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Kooperatifler Kanunu'nda, ek ödeme yükümlülüğünün bilanço açıklarını kapatmak amacıyla ve tüm ortak sayısının 3/4'ünün kabulü ile getirilmesi gerekmektedir. Çoğu Yapı Kooperatifleri'nde, öngörülen arsa bedelinin üstündeki arsa alışından, inşaatlardaki her çeşit fiyat artışından, işyeri yapı kooperatiflerinde meydana gelen vergi, resim ve harç gibi girdilerdeki artışlardan kaynaklanan ek ödemelerde, bilanço açığını kapatma olarak yorumlanmakta ve ortaklara bu ve benzeri nedenlerle ek yükümlülükler getirilmektedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

23. YEDEK AKÇELER

Yedek Akçeler, ortakların sorumluluklarını düşürücü etkisinin yanında, kooperatiflerde önemli bir finansman kaynağı oluştururlar.

Kooperatiflerde öz kaynak finansmanını, eş değişle koperatif ortaklarının kooperatiften çeşitli kanallarla sahip oldukları alacakları-nı, aşağıdaki tabloda özetleyebiliriz;

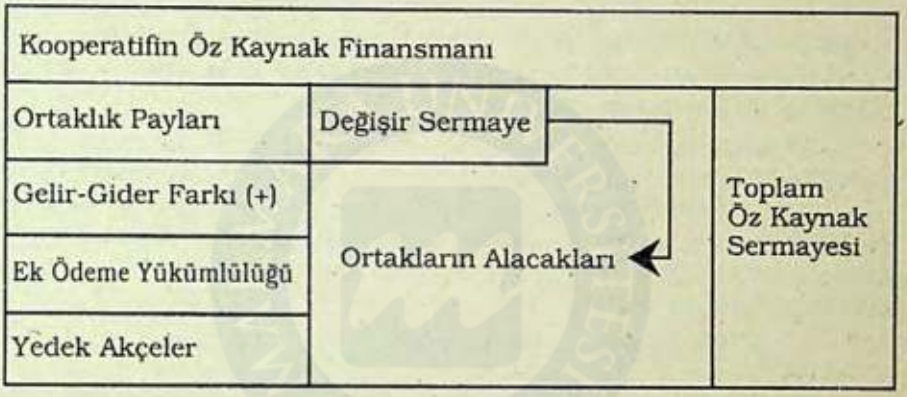

Kooperatiflerde, bir bakıma öz kaynak finansmanı olarak da yorumlanabilecek, iki finansman kaynağı daha vardır;

- Ortak ve Personel için Yardım Fonları,
- Özel Fonlar

Bu fonlar, Kooperatifler Kanunu'nun 40-41. maddelerinde düzenlenmiştir.

3. ÖZ KAYNAK FİNANSMANINDA EŞİTLİK KURALI

Kooperatifler, ortakları arasında eşitlik kuralı içinde, ekonomik dayanışma yoluyla sağladıkları fonları, kooperatifin amacına yönelik olarak kullanan kuruluşlardır.

Ortakların, ortaklık paylarını ve ek ödeme yükümlülüklerini, eşitlik kuralı içinde ödemeleri gerekir. Eşitlik kural ortaklık paylarında ve ek ödeme yükümlülüklerinde eşitlik olarak uygulanmaktadır.

30. ORTAKLIK PAYLARININ TUTARINDA EŞİTLİK

Kooperatifler Kanunu' nda, her ortağın alabileceği azami pay tutarı 10.000.000.- TL. dır. Demek ki, her ortak, en fazla bu kadar paraya sahip olabilir. Bu pay kimi kooperatiflerde, Bakanlar Kurulu Kararı, ile on katına çıkarılabilir. Ortakların pay bedelini, Kooperatifçe belirlenen aynı zaman dilimi içinde, derhal ya da yine kooperatifçe belirlenen apellerle ödemek zorundadırlar. Bir ortağın, söz gelişi

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

pay bedelini öteki ortaklardan bir yıl sonra, faizsiz ödemesi, eşitlik kuralına aykırı düşer.

31. EK ÖDEME YÜKÜMLÜLÜKLERİNDE EŞİTLİK

Kooperatifçe, yasal kurallara uygun olarak getirilen, ek ödeme yükümlülüklerinden de gerek tutarı yönünden, gerekse ödeme zamanı yönünden, ortaklar arasında ayrıcalık yaratılamaz.

32. EŞİTLİK KURALLARINA AYKIRILIK

Kooperatif ortakları, gerek sermaye paylarını, gerekse ek ödeme yükümlülüklerini, kooperatifin yetkili organlarınca belirlenen, tutar ve sürelerde ödemedikleri taktirde, ortaklıktan çıkarılma ya da faiz ödeme zorunluluğu ile karşılaşırlar.

Ayrıca, kooperatiften çıkarılan ortağa, kooperatifteki alacağı eksik ödeme, taksitle ödeme, faizsiz ödeme, yıl sonu bilançosundan önce ödememe şeklindeki yaptırımlardan biri, birkaçı ya da tamamı uygulanır. Böylelikle, kooperatife karşı edimlerini tam olarak yerine getirenler, getirmeyenlere karşı korunmakta, eşitlik kuralına işlerlik kazandırabilmektedir.

33. EŞİTLİK KURALINI UYGULAMADA BELİRSİZLİK

Kooperatif ortaklarının çoğu, kooperatif yönetimince, eşitlik kuralının hakkaniyetle uygulanıp uygulanmadığı konusunda, kuşkuludur. Kuşku, güvensizliği de birlikte getirir. Oysa, Kooperatifler kanunu uyarınca, her ortağın kooperatif yönetiminden bilgi isteme hakkı, yönetiminde bilgi verme görevi vardır.

Kooperatif şirketler, bu yönüyle de öteki sermaye şirketlerinden ayrılırlar. Öteki şirketlerde, her ortağın şirket yönetiminden münferiden bilgi isteme hakkı genelde yoktur. Anonim şirketlerde, sermayenin en az % 10' una sahip ortakları, bilgi isteme hakları varsa da, bu hakların doğrudan doğruya kullanılması, yasal düzenlemelerde yer almaktadır.

34. EŞİTLİK KURALINI UYGULAMADA TUTARSIZLIK

Kooperatiflerde, eşitlik kuralı yönünden önem taşıyan bir başka özellikte, ortaklar arasında mevcut kişisel nitelik farklarının, ortakların kooperatife karşı hak ve yükümlülüklerinde ayrıcalık yaratmayacağıdır.Örneğin, hem kooperatif ortağı, hemde şehrin valisi, belediye başkanı ya da kurumun başkanı olan bir kişiye, sermaye paylarının ödenmesinde, ne zaman yönünden ayrıcalık tanınmayacağı gibi, kura çekiminde de, kurasız tahsis yada öncelikli kura gibi ayrıcalıklar, ana sözleşme ile bile olsa getirilmez, Şehrin valisi yada belediye başkanı oluşu, o kişinin mutlaka kooperatif yönetim kurulu üyesi yada başkanı olmasını gerektirmez. Öteki üyeler gibi aday olur, oylanır, kazanırsa bu görevlere seçimle gelebilir. Görevinden kay-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

naklanan kişisel yetkilerini, kooperatif yönetimini alabilmek için kişisel yada seçimlerini istedikleri kişilerin çıkarı doğrultusunda kullanamaz, böyle bir durumun saptanması halinde, yasal kovuşturmanın ilgili makamlarca açılması zorunludur.

4. ÖZ KAYNAK FİNANSMANIN ETKİNLİĞİ

Burada bir noktanın unutulmaması gerekir. O da, öz kaynak finansmanı kapsamı içindeki değişir sermayenin kısmen, ortakların sayısına; kısmende, ortaklık paylarının tutarına bağlı oluşudur. Buna karşılık, Gelir - Gider farkı ile yedek akçelerin ortaklık sayısı ve ortaklık paylarının tutarı ile ilgisi yoktur. Bu nedenle, kooperatif şirketlerde sermaye değişikliğinin önüne geçilmesi olanağı bulunmamaktadır. Koopperatif şirketlerde, yeni sermaye bulunması, ortak sayısının belirli bir sayı ile sınırlanmaması sonucu, her zaman olanaklıdır. Kooperatif şirketi, kişi ve sermaye şirketleri ile karşılaştırdığımızda, koperatif şirketinin bu yönü ile daha avantajlı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, kooperatif sermayesinin hangi oranda ve tutarda çoğaltılabileceği bir başka sorunu oluşturur.Çünkü, kooperatifler kanunu, her ortağın sermaye payının en çok 10.000.000.-Tl. olabileceğini bu tutarın ancak, Bakanlar Kurulu Kararı ile on katına kadar arttırılabileceği kuralını getirmiştir.

Genelde, öz sermaye sabit varlıkların edinilmesinde kullanılır, örneğin arsa, arazi, makineler vb. sabit varlık yatırımları öz kaynak finansmanı ile sağlanır. Bununla birlikte genellikle, bir kooperatif işletmesinin özsermayesi böyle bir amacı gerçekleştirmeye yetmeyebilir. Bu nedenledir ki, büyük oranda öz sermaye gerektiren işletmeler için kooparetif şirket türü, finansman yönünden pek uygun değildir. Öte yandan, kooperatif işletmelerinde öz sermaye işletme sermayesini karşılamaya yöneltilip, bu sermayenin gördüğü hizmeti görebilir. Öz sermayenin bu yönü, özellikle yabancı sermaye sağlamasında güçlükle karşılaşılan durumlarda önem taşır. Aktif taraftaki, öz sermayeye tekabül eden değerlerin, esneklik - likiditeyi koruyacak şekilde yatırımlara yönetilmesi gerekir.

İşletme sermayesi, bilindiği gibi (hammadde, malzeme, ödeme araçları, alacak senetleri, çekler, alacaklar) vb. değerlerden oluşur. Bu değerleri edinebilmek için öz sermayeyi elverdiğince esnek bir biçimde yatırıma-yöneltmek zorunludur.

Finansman konularından söz ederken, öz sermayenin bir başka etkinliğini belirtmekte yarar vardır. Her işletmede olduğu gibi, öz sermaye kooperatif işletmelerinde de bir "teminat" gibi yorumlanabilir. Demek ki, aynı zamanda bir "teminat" niteliğide taşıyan öz sermaye, yabancı sermaye sağlanmasında önemli bir rol oynar. Çeşitli sorumluluk esaslarına dayalı kooperatif şirketler, bu yönleriyle bir başka görünüm kazanırlar. Öz sermayeleri aynı miktarda olsa bile

MARMARA ÜNİVERSİTESİ Y'AYINEVİ

sorumlulukları birbirinden farklı olan yada ortaklarının sorumlukları çeşitli esaslara dayanan kooperatif işletmelerde, "teminat" oluşturma olayı değişik nitelikler taşıyabilir. Kuşkusuz, "teminat" olanakları büyük olan bir işletme kredi (yabancı sermaye) sağlanması yönünden daima daha üstün bir durumdadır ve bu konuda büyük zorluklarla karşılaşmaz.

Kanımızca, kooperatifçilikte öz sermaye sorunu öteki ülkelerde olduğu gibi, ülkemizdede bir örgütlenme sorunudur. Kooperatifler, bir birlik altında toplanırlarsa, bu konuda daha başarılı olurlar. Böylelikle öz sermayeyi oluşturan paraların daha uygun koşullarda yatırılma olanağı bulunduğu gibi, kredi sağlama olanakları da kolaylaşır.

5.KOOPERATİF ŞİRKETLERDE YABANCI KAYNAK FİNANSMANI

Yabancı sermaye, genellikle hammadde, malzeme, emtea, vb. menkul değerlerin sağlanmasında kullanılır. İşletme karlılığı aradaki fark kadar artar.

Yabancı sermaye yalnız belirli süreler için işletmede kalmakla birlikte, son derece esnek bir finansman aracıdır. Bunun nedeni, yabancı sermaye sağlama şekillerinin çok çeşitli oluşudur. Koperatif şirketler için yabancı sermaye sağlanması olanaklarının çeşitliliği konumuz için özellik taşır.

Yabancı sermayenin eş deyişle kredilendirme süresinin uzun, orta ve kısa olmak üzere başlıca, üç türlü bulunmaktadır.

50. UZUN VADELİ KREDİ

Uzun vadeli kredi genellikle ipotek karşılığı sağlanabilir. Bu tür kredi, öz sermaye yerine sabit varlık yatırımlarına yöneltilebilirse de, kooperatif şirketleri için tavsiye edilmez. Çünkü, hukuki şekli kooperatif olan işletmelerde , öz kaynak finansmanı (sermayesi) sürekli değişebildiği için, kooperatiflere büyük krediler sağlanmasında emin bir teminat mevcut bulunmamaktadır.

Ancak Başbakanlık Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı yada S.S.K. ve TEK BANK tarafından açılan kredilerde durum farklıdır. Burada, hem ortak hemde kooperatif borçlandırılıp, kooperatifin arsası üzerinde teminat ipoteği tesisi yoluyla kredi çifte güvenceye alınmaktadır. Ayrıca, Dünya Bankası gibi yabancı finansman kurumlarının, doğrudan ya da dolaylı olarak açtıkları krediler hem devlet hemde yukarıda belirtildiği şekilde, kooperatif ortak güvencesindedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

51. ORTA VE KISA VADELİ KREDİLER

Orta vadeli kredilerin süresi genellikle 1-4 yıl kısa vadelilerin ise 19 aydır. Hiç kuşkusuz, kısa vadeli krediler, yabancı kaynak finansmanı sağlama olanaklarının en başında gelenidir.

Şimdi, taşıdıkları önem sırasına göre kısa vadeli kredinin türlerini kısaca belirtelim:

510. Satıcılarca Verilen Krediler

Bu tür kredi, her çeşit hammadde, malzeme, emtea satan işletmeler için söz konusudur ve bu tür işletmelerden sağlanır. Kredinin süresi, genellikle 30 gün ise de bu süre 90 güne kadar çıkarılabilir. Genellikle bu tür kredi teminatsız olarak verildiği için, kişisel teminatın büyük bir önemi vardır.

Bu kredinin işleyişinde devreye senet olayı da girebilir. Satıcılardan belirli maddeler satın alan kooperatif işletmesi, ya kendisi bizzat borç senedini imzalayarak ya da ortaklardan almış olduğu senetleri ciro ederek krediyi veren kuruluşa verir. Bu durumda, senetsiz (adi) bir borç, senetli bir borca dönüşmüş olur. Senetli bir borç ile senede bağlanmamış bir borç arasındaki finansal etki, birisinde ödeme vadesinin kesinlik kazanması, diğerinde kazanmamış olmasından kaynaklanır. Borcun senede bağlanmış olmasının, krediyi veren satıcı yönünden çeşitli yararları vardır. Çünkü, krediyi veren kuruluş, verdiği kredi karşılığı almış olduğu senetleri, başkalarına çeşitli amaçlarla ciro ederek, ödeme aracı olarak kullanabilir. Bankalara iskonto ettirebilir, teminata vererek karşılığında kredi alabilir. Ayrıca, senet verilen kredinin bir çeşit teminatı olarakta düşünülebilir.

511. Bankalarca Verilen Krediler

Kooperatif işletmeleri de banka kredilerini çeşitli kanallardan sağlayabilir. Bu kredi türlerinin başlıcaları;

Açık Kredi, Senet Mukabili Kredi, Hisse Senedi ve Tahvil Karşılığı Kredi, Döviz Tevdiat Hesapları Karşılığı Kredi, Vadeli Mevduat Üzerine Avans şeklinde kredilerdir. Bu kredilerin işleyişleri ve faizlendirilmesinde öteki şirketlerle farklılık yoktur.

Ayrıca, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığınca çeşitli bankalar aracılığı ile kullandırılan uygulamada kısaca " Toplu Konut Kredisi" olarak adlandırılan kredi ise, faiz oranı, vade ve taksit yönünden öteki banka kredilerinden farklılık gösterir, aynı farklılık S.S.K. ve TEK BANK tarafından açılan krediler içinde söz konusudur.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

512. Üçüncü Kişilerce Açılan Krediler

Üçüncü kişilerce açılan krediler içinde ilki, kooperatif ortaklarınca kooperatife verilen kredilerdir. Özellikle, ortaklık payları ile ek ödeme yükümlülüklerini yerine getirmiş ortakların, kooperatiflerine verecekleri kredi, yabancı kaynak finansmanı şeklinde değerlendirilir.

Kooperatif şirketle ortakları arasındaki ilişki, çok yakın ve sıkı olduğundan, kendi kooperatifine kredi veren ortak, kredinin kullanılmasını da sürekli olarak kontrol edebilecek durumdadır. Çoğu yapı kooperatiflerinin ortakları arasındaki inşaat malzemesi satıcıları, müteahhitler, mühendisler vb. meslek sahiplerinin bulunması, bu kişilerin hem kooperatif kanalı ile konut edinmek, hem de kooperatife kredili ya da kredisiz mal ve hizmet satarak, konut bedellerini kârları ile karşılamak istediğinden kaynaklanmış olabilir.

513. Müteahhitlerce Açılan Krediler

Yapı Kooperatifleri' nde, müteahhitlerin kooperatife kredili inşaat yapmaları pek sık rastlanan bir durum değildir.

Ancak bazı müteahhitler, (yapı kooperatifinin gizli ortağı durumunda) kooperatif ortaklarınca kooperatife verilen senetleri, kredili inşaat yapıyormuşçasına kooperatifin cirosu ile istihkakları gerçekleşmemiş olsa bile almakta, bu senetleri bankalara iskonto ettirmekte, ya da banka dışındaki örgütlenmemiş kredi piyasasına yüksek faizlerle kırdırmakta, böylelikle senetleri paraya çevirmektedirler. Ortakların bu senetleri ödeme yükümlülüğüne karşılık, müteahhidin yapacağı iş ve senet de olsa aldığı avanslar için teminat alınmamışsa, müteahhit kendisini inşaatı bitirmekte yükümlü saymamakta, inşaat girdilerindeki artışları gerekçe göstererek fiyat farkı istemektedir. Böylelikle hem kooperatif hem ortak hem de müteahhit, sürekli müteahhit lehine çalışan bir kısır döngüye girmektedirler. Ortakların umutlarını muhafaza etme arzuları bu kısır döngünün devamını sağlayan en önemli etken olarak gözlemlenmektedir. Halkımızın, vadeli olsun, senetli olsun da nasıl olursa olsun şeklindeki anlayışı, yol yakınken mutlaka terk etmesi, senedi icra yoluyla da olsa yine kendisinin, ölürse çocuklarının ödeyeceği gerçeğini unutmaması, bu konuda eğitilmesi gerekir. Konut teslimi vaad halinde, senet ise gerçektir. Konut teslimi umut ise, senet mecburiyettir. Vadeler çoğaldıkça umudun umutsuzluğa dönmesi gecikirse de, vadesi gelen senedin bu umudun karşılığı olarak ödenmesi zorunludur.

514. Müteahhide Verilen Avans Nitelikli Senetler

Müteahhide, hakedişi (istihkakı) karşılığında üye senetlerinin ciro edilerek verilmesi halinde, inşaat sözleşmesinde belirlenen ödeme vadesini aşan bir vadede senetli ödeme sözkonusu ise sözleşme-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

de öngörülen vade farkları müteahhitçe kesilecek fatura ile tahakkuk ettirilerek yine senedle ya da nakden ödemeye tabi tutulabilir. Halen kooperatif üyelerinin, kooperatif adına düzenledikleri senetler damga vergisi kapsamı dışında bırakılmıştır (Kooperatifin bizzat imzalayarak müteahhide tevdi ettiği senetler ise damga vergisine tabidir).

Müteahhide, yalnızca aylık istihkak raporları ile belirlenecek istihkakı karşılığı ödeme yapılması gerekir. İstihkak Esası' na göre müteahhide yaptığı iş için ödeme yapılması eşdeyişle avans verilmesi sözkonusu ise, ister nakden ister senetli olsun yapılacak avans ödemesinde kooperatif garantiye alınmalıdır. Kaldı ki, müteahhide, iş ihale edilirken müteahhitten mutlaka bir "Kesin Teminat Mektubu" (bankadan) ya da hiç olmazsa bir "Teminat ipoteği" alınmış olmalıdır. Müteahhit işi bitirmez, vazgeçer, ya da bırakıp giderse zor durumda kalınmaması için, teminat konusunun özellikle çözülmesi gerekir.

Müteahhide, istihkak ödemesi yaparken iş birden çok yıla sirayet eden inşaat işi olduğundan G.V.K. m.42 de 94 uyarınca istihkaktan % 5 Gelir Vergi stopajı yaptıktan sonra kullananın müteahhide ödenmesi zorunludur. Stopaj yapılmaması halinde, kooperatif vergi yönünden cezalı duruma düşer, stopajın hem aslını, hem gecikme faizini, hem de 3 katı kaçakçılık cezasını ödemek zorunda kalır (Yönetim kurulu başkan ve üyelerinin stopajdan dolayı şahsen mali sorumluluğuda vardır).

Müteahhide, hakedişi (istihkakı) dışında üye senetlerinin ciro edilerek verilmesi, müteahhide nakit avansı verme arasında yapısal yönden bir farklılık yoktur. Çünkü, "Avans Kullanma" içeriği itibariyle henüz gerçekleşmemiş ileride gerçekleşebilecek bir hakka- bir alacağa mahsuben, önceden geçici olarak yapılan bir ödeme anlamını taşır. Müteahhide avans olarak üye senetlerinin ya da kooperatifin kendi senetlerinin verilmesi halinde müteahhitden mutlaka "Avans Teminat Mektubu" (Bankadan) alınmasında yarar vardır. Alınacak avans teminat mektubu tutarı, verilecek senet tutarı toplamından az olmamalıdır. Ticari hayatta gereği ne ise o yapılmalıdır. Müteahhit güçlü- güvenilir kuruluştur, sağlamdır, büyük müteahhittir şeklinde subjektif faktörler yerine mutlaka objektif (somut) güvence alınmasında, hem kooperatifin hem de yöneticilerin hak ve menfaatlerinin korunması yönünden yararlılıktan öte zorunluluk vardır.

6. KOOPERATİFLERE İLİŞKİN DESTEK KURULUŞLARIN FİNANSAL ETKİLERİ

Kooperatiflere ilişkin destek kuruluşlar olarak ilk başta kooperatif birlikleri ve kooperatif bankalarını örnek olarak gösterebiliriz.

Birliğe dahil her kooperatifin finansal yapısı ve varlığı birbirinden farklı olmakla birlikte iyi işleyen bir birlik örgütü finansal yön-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

den hem kredi alınmasında hem de bazı kooperatiflerin geçici olarak kullanamadıkları serbest paraların daha uygun koşullarda değerlendirilmesinde büyük ölçüde katkıda bulunabilir.

Ülkemizde kooperatif bankacılığı, TARİŞBANK örneği dışında, büyük bir gelişme gösterememiştir. Özellikle yapı kooperatiflerinde yoğunlaşan ve değişik koşullarla değişik bankalara yatırılan fonların, yapı kooperatifçiliğinde uzmanlaşmış bir ya da bir kaç bankada toplanmasında yarar vardır. KONUTBANK örneğini geliştirmek ve gerçekten konut bankacılığına yöneltmekte yarar vardır.

7. KOOPERATİF İŞLETMELERİNDE PLASMAN SORUNU

Plasman konusu, finansman olayına sıkı sıkıya bağlıdır. Örneğin, kooperatif şirketin varlığına dahil olup, belirli süreler için kullanılması gerekmeyen fonların en uygun koşullarla güvenli ve verimli olarak değerlendirilmesi önem taşır. Bu fonlar, serbest kaldığı zamanlarda, kooperatife kredi açan bankaya yatırılırsa, kooperatif geçici bir zaman içinde olsa bankadan alacaklı duruma geçebilir, bu durum gelecek dönemlerde bankayı kooperatife kredi vermeye ya da verdiği krediyi arttırmaya yöneltebilir. Vadesiz mevduatın bile yüksek oranlarda faizlendirildiği günümüzde, kooperatifin emrindeki fonlar uzunca süreler için serbest kalacaksa bu fonların bankalara vade planlaması yapılarak yatırılmasında yarar vardır. Örneğin, mevduatın tamamını bir yıl yatırmaktansa, bir kısmını üç ay, bir kısmını altı ay vadelerle yatırıp, vade bozmaktan doğacak faiz kaybı en aza indirilebilir. Böylelikle de, daha fazla faiz geliri sağlanabilir. Bunun dışında kooperatifte serbest kalan fonların, faiz gelirleri kesin olarak belli devlet ya da banka güvenceli özel sektör tahvillerine yatırmak da akla gelebilir. Hisse senetlerine, kar- ortaklığı (KOB) belgelerine, dövize endeksli tahvillere yatırım yada kesin faize göre risk unsuru (normalden daha az gelir sağlama şansı) fazladır. Kooperatif yöneticilerinin belirsizlikten kaçmaları, riskten yılmaları yararlı olur. Kooperatif yöneticileri bir anlamda kooperatif ortaklarının özel vekili durumundadır. Vekilin aslından daha titiz olması ise vekaletin değişmez kuralıdır.

8. KOOPERATİF İŞLETMELERİNDE NAKİT YÖNETİMİ

Kooperatif yöneticileri, ortaklarından her ne nam altında olursa olsun alacakları parayı, çok zorunlu durumlar dışında mutlaka banka kanalı ile tahsil etmeli, kooperatif adına yapacakları bütün ödemeleri de mutlaka nama yazılı çekle yapılmalıdır. Kooperatif yönetimleri nakit paranın el yaktığını unutmamalıdırlar. Bir kooperatif yönetimi, nakit tahsilat ve tediyattan kaçtığı oranda, kaybolma ve çalınma gibi risklerden kurtulduğu gibi, ortaklarının güvenine de daha fazla mazhar olabilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Ayrıca, aynı zamanda kooperatifin de ortağı bulunan kooperatif yöneticileri, kooperatife karşı tüm ödeme yükümlülüklerini, öteki ortaklara örnek olmak amacıyla gününde ve yine mutlaka banka kanalı ile yerine getirmeli, kendi kendilerine tahsilat makbuzu kesmekten kaçınmalıdırlar. Böylelikle, kendi mali haklarını hem tehlikeye sokmamış, hem de daha iyi korunmuş olurlar.

Kooperatif yöneticilerinin duyarlı olmaları gereken bir başka nokta da, kasada fazla miktarda nakit para tutmamaktır. Kasada gözüken büyük nakitler, bu nakitlerin aslında kasada mevcut olmadıkları, kooperatif dışında, yöneticilere kişisel çıkar sağlamakta kullanıldıkları gibi, haklı olabilecek bir kuşkunun doğma nedeni olabilir.

9. SONUÇ

Kooperatifleri, öteki teşebbüslerden ayıran en büyük fark, "Üyelerin hem sermayedar hem de müşteri" konumunda olmasıdır. Üye "Sermayedar ürkekliği" (kaybetme endişesi) "Müşteri titizliği" (aldatılma endişesi) şeklinde özetlenebilecek, "Kişisellik ve Birliktelik" gibi bir ikilem içerisinde çeşitli güçlükleri aşmak zorundadır. Kooperatifte üyelerin aynı zamanda müşteri durumunda olmalarının, riziko' yu azaltabileceği söylenebilirse de kuşkusuz, finansman konusu ve yöntemleri çok çeşitli faktörlerin etkisindedir. Kooperatifler için bir takım örgüt ve birlikler kurulurken, aynı branştaki kooperatiflerin birleştirilmesi ve bunların belirli ve yeknesak (tekdüzen) kurallarla yönetilmesi gerekir. Böylelikle yönetim ve denetimde karşılaşılan sorunlar azaltılmış, çözümleri de basitleştirilmiş olur. Kooperatiflerde oluşan fonların miktarları, kullanım zaman ve yerleri izlenerek sağlanan veriler, makro politikalarda araç olarak kullanılabilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

ISBN : 975 - 400 -096 - 4

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TEKNİK EĞİTİM FAKÜLTESİ
DÖNER SERMAYE İŞLETMESİ
MATBAA BİRİMİNDE BASILMIŞTIR.